The Gutenberg Bible [The Grenville Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

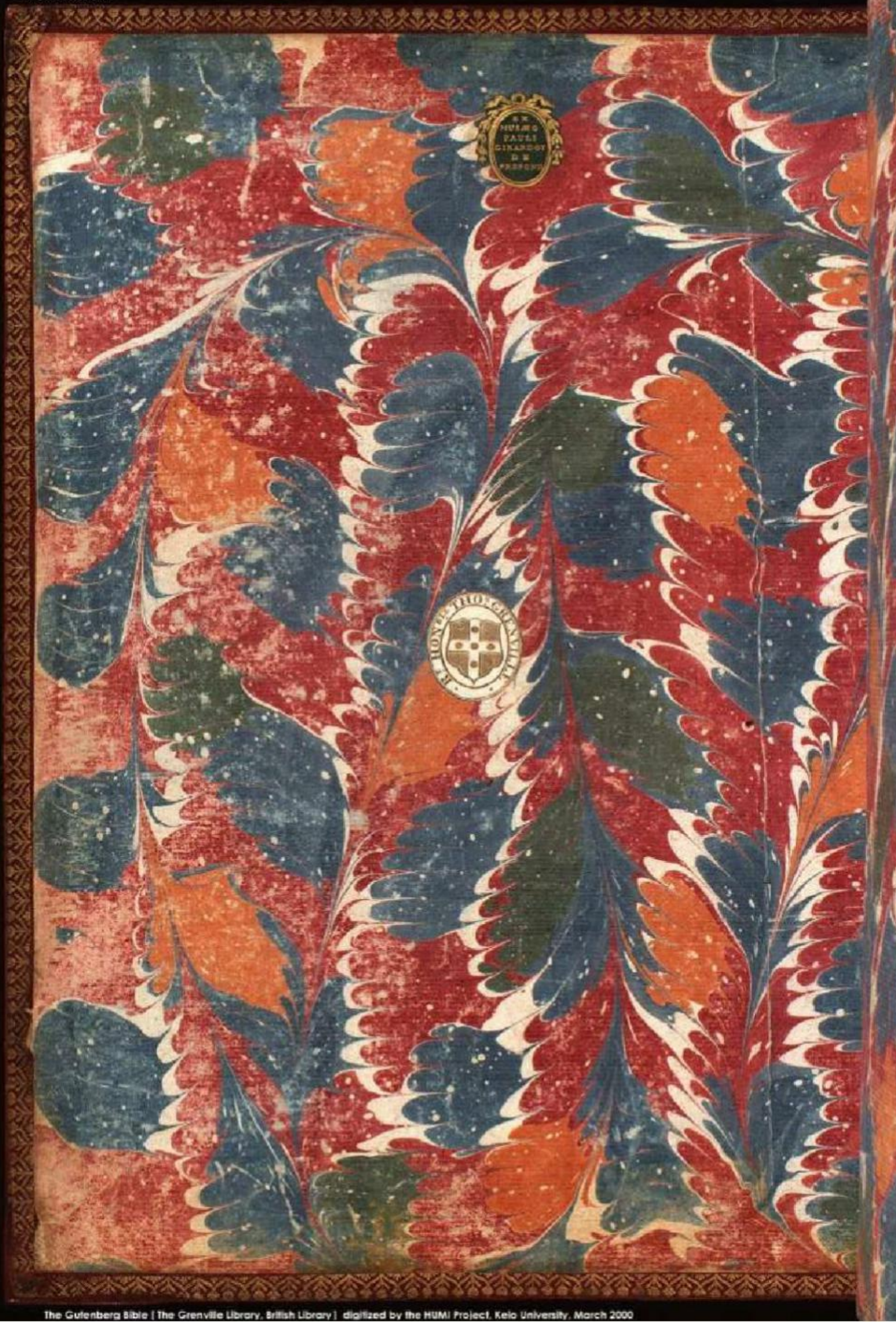

The Gutenberg Bible [The Grenville Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

N° 16. Cat. Guigniat. 324 feuillets

12,226

Biblia de Gutenberg

1455

The British Library

BIBLIOLUCES EDITORIAL. 2011

The Gutenberg Bible [The Grenville Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

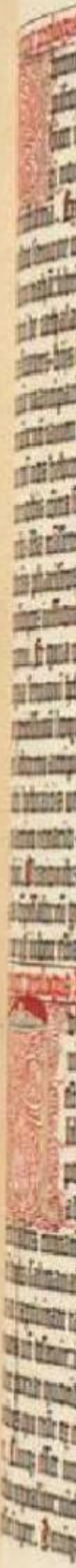

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Incipit epistola beati ieronimi ad paulinum presbyterum de omnibus diuine historie libris capitulii primi

Rater ambrosius tua michi munuscula perferens · dereliquit simul ⁊ suauissimas literas: que a principio amicicie hec probare iam fidei et veteris amicicie ꝓferebant. Jerca cui illa necessitudo ē et xpi gluino copulata: quā nō vilitas rei familiaris · non ꝓpria tantū corpus · nō subdola ⁊ palpās adulatio: sed dei timor · et diuinarū scripturarū studia conciliant. Legimus in veteribus historijs · quosdā lustrasse prouincias · nouos adijsse ꝓfectus · maria trāsijsse: ut eos quos et libris nouerāt: coram q̄ viderent. Sic pitagoras memphiticos vates · sic plato egiptum · ⁊ architam tarentinū · eudoxumq; oēm ytaliā · que quondā magna grecia dicebat: laboriosissime peragrasse: et ut qui actatis mgr erat · ⁊ potens · cuiusq; doctrinas ac academie gymnasia ꝓsonabāt · fieret peregrinus atq; discipulus: maluerit a longa verecunde discere: q̄ sua impudenter ingerere. Denicq; cum literas quasi toto orbe fugientes persequitur · captus a piratis et venūdatus · eranno crudelissimo parent · ductus captiuus uinci⁹ et seruus: tamen quia philosophus: maior eminere se fuit · ad ymnasiū · ac deo eloquentie fonte manantem · de vlanis hispanie galliarū q; finibus quosdam venisse nobiles legimus: et quos ad cōtemplationem sui roma non traxerat: omnis hominis fama perduxit. Habuit illa eras inaudiam omnibus seculis · celebrādumq; miraculum: ut urbem rāram ingressi: aliud extra urbem quierent. Appolloni⁹ fuit ille mag⁹ ut vulgus loquitur · siue phus ut pitagorica tradunt · iranit plas · peragrauit ramalū · albanos · scythas · massagetas · opulentissima indie regna penetrauit: et ad rubrum iamdudum phison amne trāsmisso peruenit ad bragmanas: ut hyarcam in throno sedentē aureo · ⁊ de tantali fonte potantem · inter paucos discipulos · de natura · de moribus ac de cursu dierū ⁊ siderū audiret docentem. Inde p elamitas · babylonios · chaldeos · medos · assirios · parthos · syros · phenices · arabes · palestinos · reuersus ad alexandriā · peruenit ad ethiopiam: ut gymnosophistas ⁊ famosissimam solis mensam videret i fabula. Inuenit ille vir vbiq; quod disceret: ⁊ semp proficiens · semper se melior fieret. Scripsit super hys plenissime octo voluminibus · philostratus Ca. ii.

Quid loquar de seculi hominibus: cum apostolus paulus · vas electionis · et magister gentium · qui de conscientia tam in se hospitis loquebatur · dicens. An experimentum queritis eius qui in me loquitur cristus · post damascum arabiāq; lustratam · ascendit iherosolimā ut videret petrū et māseret apud eum diebus quindecim? Hoc enim ministerio ebdomadis et ogdoadis: futur⁹ gentium predicator instruendus erat. Quicquid post annos quatuordecim assumpto barnaba et tyto · reposuit cum apostolis euangelium: ne forte i vacuum curreret aut cucurrisset. Habet nescio quid latentis energie vnius vocis actus: et in aures discipuli de auctoris ore manantia: forcior sonat. Vnde et eschines cū rodi regularet · et legeret illa demostenis

The Gutenberg Bible [The Grenville Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

PARABOLE

Incipit prologus sancti thēonī presbiteri i parabolas salomonis

ungat epistola quos rūgit lacerdū um: immo carta non diudat: quos xpi urebit amor. Lōmentarios in ose. amos. ⁊ zachariā malachiā. quoq; psalmis. Scripsisse: si licuisset pre valitudine. Nimios solacia sumpauim notarios nros ⁊ librarios sustinentes: ut vobis possimū nrm deludere ingeniū. Et ecce ⁊ latere frequēs uerbis diūla psecūtū: quasi aut equū sit me vobis esurientibs alijs laborare: aut in ratione dati ⁊ accepti. cuiq; prece vos obnoxi⁹ sim. Itaq; lōga egrotatione fractus. ne penitus hoc anno re tinere. ⁊ apud vos mutus esse. cōfusi opus nomini vro consecraui. inceptationē videlicet trū salomonis voluminū: masloth qđ hebrei parabolas. vulgata editio pūbia vocat: ecclesiasten. latine cōionatorē possum⁹ dicere: siraticum. qđ i lingua nram vertit cantica cāticoz. Ferur ⁊ panareos. ihu filij sirach liber: ⁊ alius pseudographus. qui sapientia salomonis inscribit. Quoz priore hebraicum reperi. nō ecclesiasticū ut apud latinos: sed parabolas pnotaui. Cui iūcta ecclesiastes. ⁊ canticū canticoz: ut similitudinē salomonis. nō solū numero librorū: sed etiā materiaz genere coequarer. Secūdus apud hebreos nullus est: quia ⁊ ipse stilus grecam eloquentiā redolet: ⁊ nōnulli scriptoz veroz hūc esse iudei filiū salomonis affirmāt. Sicut ergo iudith ⁊ thobie ⁊ machabeoz libros legit quidē eos ecclia. sed inter canonicas scripturas nō recipit: sic ⁊ hec duo volumina legat ad edificationē plebis: nō ad auctoritatem ecclesiasticoz dogmatū confirmandam.

Si cui tamē septuagīta interpretum magis editio placet: habet eā a nobis olim emendatā. Neq; cui nova sit re dimi⁹: ut veteca detruncam⁹. Et tamē cū diligētissime legerit. sciat magis nīa scripta mendosa: que nō in rectū vas cā fluxa conuertit: sed sicubi de pelo puerilium⁹ emēdata vitia: sinū saporē seruauerit.

Incipiūt parabole salomōis

Parabole salomonis filij dauid regis isrl: ad sciendā sapientiam ⁊ disciplinā: ad intelligenda verba prudentie ⁊ suscipiendā eruditionē doctrine: iustitiā ⁊ iudiciū ⁊ equitatē: ut detur parvulis astutia: et adolescentī scientia ⁊ intellectus. Audiēs sapiēs sapiēcior erit: ⁊ intelligēs gubernacula possidebit. Ani aduertet parabolam ⁊ interpretationem: verba sapientiū ⁊ enigmata eoz. Timor dñi principiū sapiētie. Sapientiam aq; doctrinam stulti despiciūt. Audi fili mi disciplinā pris tui ⁊ ne dimittas legem matris tue: ut addatur gratia capiti tuo: ⁊ torques collo tuo. Fili mi si te lactauerint peccatores: ne acquiescas eis. Si dixerit veni nobiscū insidiemur sāguini. abscōdam⁹ tēdiculas oni insontem frustra. deglutiamus eū sicut infernus viuentē ⁊ integrum. quasi descendentē in lacū: omnē pretiosā substantiā reperiem⁹. implebim⁹ domus nras spoliis. sortem mitte nobiscum. marsupiū sit unum omnium nrm: fili mi ne ambules cū eis. Prohibe pedem tuū a semitis eoz. Pedes enī illoz ad malū currūt: ⁊ festināt ut effundant sāguinem. Frustra autem iacit rete ante oculos pennatoz. Ipi ꝯ contra sanguinē suū insidiantur: ⁊

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Incipit epistola beati ieronimi ad paulinum presbyterum de omnibus diuine historie libris capitulii primi

Rater ambrosius tua michi munuscula perferens · dereliquit simul ⁊ suauissimas literas: que a principio amicicie hec probare iam fidei et veteris amicicie ꝓferebant. Jerca cui illa necessitudo ē et xpi gluino copulata: quā nō vilitas rei familiaris · non ꝓpria tantū corpus · nō subdola ⁊ palpās adulatio: sed dei timor · et diuinarū scripturarū studia conciliant. Legimus in veteribus historijs · quosdā lustrasse prouincias · nouos adijsse ꝓfectus · maria trāsijsse: ut eos quos et libris nouerāt: coram q̄ viderent. Sic pitagoras memphiticos vates · sic plato egiptum · ⁊ architam tarentinū · eudoxumq; oēm ytaliā · que quondā magna grecia dicebat: laboriosissime peragrasse: et ut qui actatis mgr erat · ⁊ potens · cuiusq; doctrinas ac academie gymnasia ꝓsonabāt · fieret peregrinus atq; discipulus: maluerit a longa verecunde discere: q̄ sua impudenter ingerere. Denicq; cum literas quasi toto orbe fugientes persequitur · captus a piratis et venūdatus · eranno crudelissimo parent · ductus captiuus uinci⁹ et seruus: tamen quia philosophus: maior eminere se fuit · ad ymnasiū · ac deo eloquentie fonte manantem · de vlanis hispanie galliarū q; finibus quosdam venisse nobiles legimus: et quos ad cōtemplationem sui roma non traxerat: omnis hominis fama perduxit. Habuit illa eras inaudiam omnibus seculis · celebrādumq; miraculum: ut urbem rāram ingressi: aliud extra urbem quierent. Appolloni⁹ fuit ille mag⁹ ut vulgus loquitur · siue phus ut pitagorica tradunt · iranit plas · peragrauit ramalū · albanos · scythas · massagetas · opulentissima indie regna penetrauit: et ad rubrum iamdudum phison amne trāsmisso peruenit ad bragmanas: ut hyarcam in throno sedentē aureo · ⁊ de tantali fonte potantem · inter paucos discipulos · de natura · de moribus ac de cursu dierū ⁊ siderū audiret docentem. Inde p elamitas · babylonios · chaldeos · medos · assirios · parthos · syros · phenices · arabes · palestinos · reuersus ad alexandriā · peruenit ad ethiopiam: ut gymnosophistas ⁊ famosissimam solis mensam videret i fabula. Inuenit ille vir vbiq; quod disceret: ⁊ semp proficiens · semper se melior fieret. Scripsit super hys plenissime octo voluminibus · philostratus Ca. ii.

Quid loquar de seculi hominibus: cum apostolus paulus · vas electionis · et magister gentium · qui de conscientia tam in se hospitis loquebatur · dicens. An experimentum queritis eius qui in me loquitur cristus · post damascum arabiāq; lustratam · ascendit iherosolimā ut videret petrū et māseret apud eum diebus quindecim? Hoc enim ministerio ebdomadis et ogdoadis: futur⁹ gentium predicator instruendus erat. Quicquid post annos quatuordecim assumpto barnaba et tyto · reposuit cum apostolis euangelium: ne forte i vacuum curreret aut cucurrisset. Habet nescio quid latentis energie vnius vocis actus: et in aures discipuli de auctoris ore manantia: forcior sonat. Vnde et eschines cū rodi regularet · et legeret illa demostenis

The Gutenberg Bible [The Grenville Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Incipit epla sci Hieronimi ad Paulinū presbiterū de omnibus diuine hystorie libris. Capitulum primū.

Frater ambrosius munuscula petens: detulit simul et suauissimas litteras: que a principio amicicias fidē probare iam fidei et veteris amicicie pferebant. Vera enī illa necessitudo erat xpi glutino copulata: quā nō utilitas rei familiaris: non pecunia tantū corpori nō subdola et palpās adulatio: sed dei timor et diuinarū scripturarū studia conciliant. Legimus in veteribus hystoriis: quosdā lustrasse puincias: nouos adisse pplos: māria trāsisse: ut eos quos ex libris nouerāt: coram q̄s viderent. Sic pitagoras memphiticos vates: sic plato egyptum: et architam tarentinū: eamq; oram ytalie: que quondā magna grecia dicebat: laboriosissime peragrauit: et ut qui athenis nigr erat: et potens: cunctasq; doctrinas achademie gimnasia pfonabāt: fieret peregrinus atq; discipulus: malens a libris vereunde discere: q̄ sua impudenter ingerere. Denicq; cum litteras quasi toto orbe fugientes persequitur: captus a piratis et venūdatus: tyranno crudelissimo paruit: ductus captiuus vinct⁹ et seruus: tamen quia philosophus: maior emente se fuit: ad tyranni nūi: ladeo eloquentie fonte manantem: de vlanis hispanie galliarūq; finibus quosdam venisse nobiles legimus: et quos ad cōtemplationem sui roma non traxerat: vnius hominis fama perduxit. Habuit illa etas inauditum omnibus seculis: celebrādumq; miraculum: ut urbem tātam ingressi: aliud extra urbem quererent. Apollonius siue ille magus ut vulgus loquitur: siue pbus ut pitagorici tradunt: iranit plas: penetrauit caucasū: albānos: scithas: massagetas: opulentissima indie regna penetrauit: et ad eritreum latissimo physon amne trānauato peruenit ad bragmanas: ut hyarcam in throno sedentē aureo: et de cauerali fonte potantem: inter paucos discipulos: de natura: de moribus ac de cursu diuerū et siderū audiret docentem. Inde ydumitas: babylonios: chaldeos: medos: assirios: parthos: hyrcanos: pheniices: arabes: palestinos: reuersus ad alexandriā: peruenit ad ethiopiam: ut gymnosophistas et famosissimam solis mensam videret in labulo. Inuenit ille vir vbiq; quod discerent: et semp proficiens: semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus: phylostratus. ¶

Quid loquar de seculi hominibus: cum apostolus paulus: vas electionis: et magister gentium: qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur: dicens. An experimentum queritis eius qui in me loquitur christus: post damascum arabiāq; lustratam: ascenderit hyerosolimā ut videret petrū et māserit apud eum diebus quindecim. Hoc enim mysterio ebdomadis et ogdoadis: futur⁹ gentium predicator instruendus erat. Rursumq; post annos quatuordecim assumpto barnaba et tyto: exposuit eum apostolis euangelium: ne forte in vacuum curreret aut cucurrisset. Habet nescio quid latentis energie vnus vocis actus: et in aures discipuli de auctoris ore transfusa: fortis⁹ sonat. Vnde et eschines cū rodi egulāret: et legeret illa demostenis.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

sonare hystoriam et nascentis ecclesie infantiã tẽgere: sed si nouerim⁹ scriptorum eorũ lucram esse medicum · cuius laus est i euangelio · animaduertim⁹ pariter omnia vecha illi⁹ anime languentis esse medicinã. Iacobus · pet⁹. Iohãnes · iudas · septem epistolas ediderunt tam misticas q̃ succinctas · et breues pariter et lõgas: breues in verbis · longas in sententijs: ut rarus sit qui nõ in earũ cecidat lectione. Apocalipsis iohãnis tot habet sacramenta quot vecha. Parũ dixi: ⁊ pro merito voluminis laus oĩis inferior est. In verbis singulis · multiplices latent intelligentie. Oro te frater carissime inter hec viuere ista meditari · nil aliud nosse · nichilq; aliud querere: nõne videtur tibi iam hic in terris regni celestis habitaculũ? Nolo ut offendar⁹ in scripturis sanctis · simplicitate ⁊ ẽsi vilitate verboꝝ: que uel vicio interpũ uel de inscitia sic prolate sunt · ut rusticam tenti õnem facilius instruerẽt: et in una eademq; sententia aliter doctus · aliter sentiret indoctus. Nõ sum tam petulans et hebes ut hec me nolse pollicear: ⁊ eorũ fructus carpere i terra quorũ radices in celo fixe sunt · sed velle fatcor: sedenti me prefero: magistrum rogans cõmitem spõdeo. Petenti datur: pulsanti aperitur: querẽs inuenit. Discam⁹ i terris: quoꝝ scientia nobis pfuerit in celo. Obuijs te manibꝫ excipiã: ⁊ ut inepte aliquid ac de rumagore turnicitate effundã · quicqd questionis tecum scire conabor.

VIII

Habes hic amantissimũ tui fratrem eusebiũ · qui litteras tuas michi gratias duplicauit: referens honestatẽ morꝝ tuoꝝ · contemptũ seculi · fidem amicicie: amorem xpi. Nam prudentiã et eloquij venustatẽ etiã absq; illo ipsa epistola pferebat. Festina quesso te: et hyemi i salo nauicule tuum magis pfunde q̃ solue. Nemo renũciaturus seculo bene potest vendere · que cõtemplit ut venderet. Quicquid in sumpt⁹ de tuo tuleris: pro lucro computa. Anq̃ quĩ dictum est. Auaro deest tam qđ habet: q̃ quod non habet. Credentis totus mũdus diuitiarũ est. Infidelis aũt etiã obulo indiget. Sic vinam⁹ quasi nil habentes ⁊ omnia possidentes. Victus atq; vestitus diuine xpiano rũ. Si habes in potestate rem tuã vende: si non habes proice. Tollenti tunicam: et pallium relinquendũ est. Nisi scilicet tu semper recalcinatus et diem de die trahẽs caute ⁊ pedetẽptim tuas possessiunculas vendideris: non habet xp̃s unde alat pauperes suos. Totũ deo dedit: qui se obtulit. Apostoli tantũ nauem ⁊ retia reliquerũt: vidua duo era mittit in gazophilaciũ: et pfertur celi diuitijs. Facile cõtẽpnit oĩa: qui se semp cogitat esse moriturꝝ

Incipit plogus ĩ pentateucũ ysidori.

Ecclesij mei desideratas accepi litteras · qui quodã presagio futurorũ · cum daniele sortie⁹ est nomen obsecrauit · ut translatum in latinã linguam de hebreo sermone pentateucum nostrorũ auribus trãderẽ. Periculosum opus certe · et obtrectatorũ morꝝ latratibus pateus: qui me ãsserunt i septuaginta interpretum fugillationem · noua pferẽtibus cudere · ita ingeniũ ẽsi vinũ probãtes: cum ego sepissime testat⁹ sim me pro vili portione in tabernaculo dei offerre q̃ pollim: nec opes alter⁹ aliorũ pauptate fedari. Od ut audacem origenis me studiũ

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

a decris:ut post equos rufos varios nigros ⁊ albos·⁊ dispares ordines ex effraim·⁊ equū de iherim·pauperem regem vaticinetur:⁊ predicet regem sedentem super pullum filiū asine subiugalis. Malachias aperte·⁊ in fine omniū prophetarū·de abiectione israhel ⁊ vocatione gentiū·non est michi ait voluntas in vobis dicit dñs exercituū:⁊ munꝰ nō suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usq; ad occasum magnū est nomen meū in gentibus:et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. Ysaiam·hieremiam·ezechiel ⁊ danielquis potest uel intelligere uel exponere ? Quorū primꝰ nō ꝓphetam videtur michi tenere sed euangeliū. Secundus virgam nucem ⁊ ollam accensam a facie aquilonis:⁊ pardum spoliatū suis coloribus:⁊ quadruplex diuersis meretis uexit alphabetum. Tercius principia et finem tantis habet obscuritatibus inuolūta:ut apud hebreos ipse parres cum exordio geneseos ante annos triginta non legātur. Quarꝰ uero qui et extremꝰ inter quatuor propheras·temporū conscius·et totius mūdi philohystoricus lapidē precisum de monte sine manibus·et regna omnia subuertentem clario sermone pronūciat. Dauid symonides noster·pindarus et alchēus flaccus quoq; catullus atq; serenus cristū lyra predicat:⁊ in decacordo psalterio ab inferis egerat resurgentem. Salomō pacificus ⁊ amabilis dñi·mores cōrigit·naturā docet:ecclesiam iūgit et cristū:sanctarūq; nuptiaꝝ dulce canit epithalamiū. Hester i ecclie typo ꝓplm liberat de pericło:⁊ inscelo aman qui interpretat iniqtas parces ouiuꝫ ⁊ die celebre mittit in posteros. Paralipomenon liber instrumēti veteris ephitome tantꝰ ac talis ē:ut absq; illo si qs sacra scripturarū sibi voluerit arrogare scipm reddat. Per singla quippe noīa iūcturasq; verboꝝ·⁊ ꝓtermisse in regū libris tāgūt hystorie:⁊ innumerabiles explicant euāgelij questiones. Esdras et neemias·adiutor videlicet ⁊ consolator a dño·in uno uolumine artantur:instaurant templū·muros extruunt ciuitatis:omnisq; illa turba ꝓ redeuntis in patriā·⁊ descripto sacerdotum·leuitaꝝ israhelis·ꝓselitoꝝ ac ꝑ singulas familias muroꝝ et turriū opera diuisa. aliud in cortice ꝓferunt: aliud in medulla requirut. Cernis me scripturaꝝ amore raptū·excessisse modum epistole:et tamē nō impleuisse qđ volui. Audiuimꝰ tamē qđ nolle quid cupere debeamꝰ:ut et nos ꝙ possimꝰ dicere:concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tp. Cetera illud socratū cū impletur in nobis. Hoc tantū scio qđ nescio. Tanga et nouū breuiter testamentū. Matheꝰ. marcus·lucas·et iohānes quadriga dñi·et uerū cherubin qđ interpretat scientie plenitudo ꝑ totū corpus oculati sunt:scintille micant·discurrūt fulgura·pedes habent rectos·et in sublime tendentes:terga pennata ⁊ ubiq; volātia tenent se mutuo sibiq; perplexi sunt:⁊ quasi rota in rotam uolūtur·et pergūt quocūq; eos flatꝰ spūs sancti ꝓduxerit. Paulꝰ apls ad septē scribit ecclias:octaua enim ad hebreos a plenisq; cetera numero ponit. Thimotheum instruit ⁊ tītū ⁊ philemonē pro fugitiuo famulo deprecatur:fuit quo melius tacere puto·ꝙ pauca scribere. Actus aplorū nudā quidē videntur.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

sonare hystoriam et nascentis ecclesie infantiã tẽgere: sed si nouerim⁹ scriptorum eorũ lucram esse medicum · cuius laus est i euangelio · animaduertim⁹ pariter omnia vecha illi⁹ anime languentis esse medicinã. Iacobus · pet⁹. Iohãnes · iudas · septem epistolas ediderunt tam misticas q̃ succinctas · et breues pariter et lõgas: breues in verbis · longas in sententijs: ut rarus sit qui nõ in earũ cecidat lectione. Apocalipsis iohãnis tot habet sacramenta quot vecha. Parũ dixi: ⁊ pro merito voluminis laus oĩis inferior est. In verbis singulis · multiplices latent intelligentie. Oro te frater carissime inter hec viuere ista meditari · nil aliud nosse · nichilq; aliud querere: nõne videtur tibi iam hic in terris regni celestis habitaculũ? Nolo ut offendar⁹ in scripturis sanctis · simplicitate ⁊ ẽsi vilitate verboꝝ: que uel vicio interpũ uel de inscitia sic prolate sunt · ut rusticam tenti õnem facilius instruerẽt: et in una eademq; sententia aliter doctus · aliter sentiret indoctus. Nõ sum tam petulans et hebes ut hec me nolse pollicear: ⁊ eorũ fructus carpere i terra quorũ radices in celo fixe sunt · sed velle fatcor: sedenti me prefero: magistrum rogans cõmitem spõdeo. Petenti datur: pulsanti aperitur: querẽs inuenit. Discam⁹ i terris: quoꝝ scientia nobis pfuerit in celo. Obuijs te manibꝫ excipiã: ⁊ ut inepte aliquid ac de rumagore turnicitate effundã · quicqd questionis tecum scire conabor.

VIII

Habes hic amantissimũ tui fratrem eusebiũ · qui litteras tuas michi gratias duplicauit: referens honestatẽ morꝝ tuoꝝ · contemptũ seculi · fidem amicicie: amorem xpi. Nam prudentiã et eloquij venustatẽ etiã absq; illo ipsa epistola pferebat. Festina quesso te: et hyemi i salo nauicule tuum magis pfunde q̃ solue. Nemo renũciaturus seculo bene potest vendere · que cõtemplit ut venderet. Quicquid in sumpt⁹ de tuo tuleris: pro lucro computa. Anq̃ quĩ dictum est. Auaro deest tam qđ habet: q̃ quod non habet. Credentis totus mũdus diuitiarũ est. Infidelis aũt etiã obulo indiget. Sic vinam⁹ quasi nil habentes ⁊ omnia possidentes. Victus atq; vestitus diuine xpiano rũ. Si habes in potestate rem tuã vende: si non habes proice. Tollenti tunicam: et pallium relinquendũ est. Nisi scilicet tu semper recalcinatus et diem de die trahẽs caute ⁊ pedetẽptim tuas possessiunculas vendideris: non habet xp̃s unde alat pauperes suos. Totũ deo dedit: qui se obtulit. Apostoli tantũ nauem ⁊ retia reliquerũt: vidua duo era mittit in gazophilaciũ: et pfertur celi diuitijs. Facile cõtẽpnit oĩa: qui se semp cogitat esse moriturꝝ

Incipit plogus ĩ pentateucũ ysidori.

Ecclesij mei desideratas accepi litteras · qui quodã presagio futurorũ · cum daniele sortie⁹ est nomen obsecrauit · ut translatum in latinã linguam de hebreo sermone pentateucum nostrorũ auribus trãderẽ. Periculosum opus certe · et obtrectatorũ morꝝ latratibus pateus: qui me ãsserunt i septuaginta interpretum fugillationem · noua pferẽtibus cudere · ita ingeniũ ẽsi vinũ probãtes: cum ego sepissime testat⁹ sim me pro vili portione in tabernaculo dei offerre q̃ pollim: nec opes alter⁹ aliorũ pauptate fedari. Od ut audacem origenis me studiũ

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

auer-eschol ⁊ mābre. Ipi accipiēt pte
ñjs iraq; trans | suas Cā xv.
Pactio: factus est sermo dñi
ad abram per visionem dicens. Noli
timere abram: ego protector tuus sū:
et merces tua magna nimis. Dixitq;
abram. Dñe deus qd dabis mihi?
Ego vadam absq; liberis: ⁊ filius pro-
curatoris domus mee iste damascus
eliezer. Addiditq; abrā. Mihi autē
nō dedisti semē: ⁊ ecce vernaculus me⁹
heres meus erit. Statimq; sermo dñi
fact⁹ est ad eū dicens. Non erit hic
heres tu⁹: sed qui egredietur de utero tuo
ipm habebis heredē. Eduxitq; eū foras:
⁊ ait illi. Suspice celū: ⁊ numera stellas
si potes. Et dixit ei. Sic erit semen tuū.
Credidit abram deo: ⁊ reputatū est illi
ad iustitiā. Dixitq; ad eū. Ego dñs q̄
eduxi te de hur chaldeoꝝ: ut darem tibi
terrā istā ⁊ possideres eam. At ille ait.
Dñe deus: unde scire possum q̄ possessu-
rus sim eā? Et respondit dñs. Sume
mihi vaccā trienne et capram
trinam: ⁊ arietē annorū trium: turturem
q; et columbā. Qui tollēs univsa hec
diuisit ea p medium: ⁊ utraq; partes ocra
se alterutrum posuit. Aues aut̄ non
diuisit. Descenderūtq; volucres super
cadauera ⁊ abigebat eas abrā. Cūq;
sol occūberet: sopor irruit sup abram:
⁊ horror magn⁹ ⁊ tenebrosus invasit
eū. Dictūq; est ad eū. Scito p̄nosces
q̄ peregrinū futurū sit semen tuū in terra
nō sua: ⁊ subiicient eos seruituti: ⁊ affli-
gent quadringētis ānis. Verūtamen
gentem cui seruient iudicabo:
et post hec egredientur cū magna sub-
stantia. Tu autē ibis ad pres tuos in
pace: sepultus in senectute bona. Gene-
ratione autem quarta revertent huc.
Necdū enī complete sunt iniquitates
amorreorū: usq; ad p̄sens tem⁹. Cū
ergo occubuisset sol: facta est caligo te-
nebrosa: ⁊ apparuit clibanus fumās:
et lampas ignis transiens inter divi-
siones illas. In die illo p̄pigit dñs
fed⁹ cū abrā dicēs. Semini tuo dabo
terrā hanc: a fluuio egipti usq; ad flu-
uium magnū eufraten. Cineos ⁊ cene-
zeos: cedmoneos: ⁊ ethеos: ⁊ ferezeos:
rapaym quoq; ⁊ amorreos: ⁊ chana-
neos: et gergeseos: et iebuseos. Cā xvi.
Igitur sarai uxor abram nō genuerat
liberos: sed habens ancillam egiptiā
nomine agar: dixit marito suo. Ecce
cōclusit me dñs ne parerem: ingredere
ad ancillā meā: si forte saltē ex illa sus-
cipiam filios. Cūq; ille acquiesceret de-
precanti: tulit agar egiptiā ancillā suā:
post annos decē quā habitare ceperāt
in terra chanaan: et dedit eā viro suo
uxorē. Qui ingressus ē ad eā. At illa
cōcipisse se videns: despexit dñam suā.
Dixitq; sarai ad abrā. Iniqne agis
cōtra me. Ego dedi ancillā meā in sinū
tuū: q̄ videns q̄ concepit: despectui me
habet. Iudicet dñs inter me et te. Cui
respōdit abram. Ecce ait ancilla tua
in manu tua est: utere ea ut libet. Affli-
gente igitur eā sarai fugā iniit. Cūq;
invenisset eā angelus dñi iuxta fontē
aque in solitudine que est in via sur
in deserto: dixit ad illā. Agar ancilla
sarai unde venis: et quo vadis. Que
respōdit a facie sarai dñe mee ego fu-
gio. Dixitq; ei angelus dñi. Revertere
ad dñam tuā: ⁊ humiliare sub manu
illi⁹. Et rursū. Multiplicās inq̄t multi-
plicabo semē tuū: ⁊ nō numerabit̄ pre
multitudine. Ac deinceps. Ecce ait. Con-
cepisti: ⁊ paries filiū: vocabis⁊ nomē
ei⁹ ismael: eo q̄ audierit dñs afflictio-
nem tuā. Hic erit ferus homo. Man⁹

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Gen. cap. I.

Incipit liber Bresith quez nos Genesim principio creauit deus celū ⁊ terram. Terra autem erat inanis et uacua: ⁊ tenebre erant sup faciē abissi: et spiritus dñi ferebatur super aquas. Dixitq; deus. Fiat lux. Et facta ē lux. Et vidit deus lucem q̄ esset bona: et diuisit lucem a tenebris. appellauitq; lucem diem et tenebras noctem. Factū q; est vespere ⁊ mane dies unus. Dixit quoq; deus. Fiat firmamentū in medio aquarū: et diuidat aquas ab aquis. Et fecit deus firmamentū: diuisitq; aquas que erant sub firmamento ab his que erant super firmamentum: ⁊ factum est ita. Uocauitq; deus firmamentū celū: ⁊ factum est vespere et mane dies secundus. Dixit uero deus. Congregentur aque que sub celo sunt in locum unū et appareat arida. Et factum est ita. Et uocauit deus aridam terram: cōgregationesq; aquarū appellauit maria. Et vidit deus q̄ esset bonū. et ait. Germinet terra herbā uirentem et facientem semen: et lignū pomiferū faciens fructum iuxta genus suū: cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam uirentem et facientem semen iuxta genus suū: lignūq; faciens fructū et habēs unūquodq; semen secūm speciē suā. Et vidit deus q̄ esset bonū: et factū ē vespere et mane dies tertius. Dixitq; aūt deus. Fiant luminaria in firmamēto celi. ⁊ diuidāt diem ac nocte: ⁊ sint in signa ⁊ tēpora. ⁊ dies ⁊ annos: ut luceāt in firmamēto celi et illuminēt terrā. Et factū est ita. Fecitq; deus duo luminaria magna: luminare maius ut p̄esset diei et luminare minus ut p̄esset nocti: ⁊ stellas. ⁊ posuit eas in firmamēto celi ut lucerent sup terrā: et p̄esserent diei ac nocti: ⁊ diuiderēt lucem ac tenebras. Et vidit d⁹ q̄ esset bonū: et factū ē vespere et mane dies quart⁹. Dixit etiam deus. Producant aque reptile anime viuentis et volatile sup terram: sub firmamēto celi. Creauitq; deus cete grandia. et omnē animā viuentem atq; motabilem quā produxerant aque in species suas: ⁊ omne volatile secundū genus suū. Et vidit deus q̄ esset bonū: benedixitq; eis dicens. Crescite et multiplicamini. et replete aquas maris: auesq; multiplicentur super terram. Et factū ē vespere ⁊ mane dies quintus. Dixit quoq; deus. Producat terra animā viuentem in genere suo: iumenta ⁊ reptilia. ⁊ bestias terre secundū species suas. Factū ē ita. Et fecit deus bestias terre iuxta species suas: iumenta ⁊ omne reptile terre in genere suo. Et vidit deus q̄ esset bonū: et ait. Faciam⁹ hominē ad ymaginē ⁊ similitudinē nostrā. ⁊ p̄sit piscibus maris ⁊ volatilibus celi. ⁊ bestijs uniuersq; terre: omnīq; reptili q̄ mouet̄ in terra. Et creauit deus hominē ad ymaginē et similitudinē suam: ad ymaginem dei creauit illū: masculū et feminā creauit eos. Benedixitq; illis deus. et ait. Crescite et multiplicamini ⁊ replete terram. et subicite eam: ⁊ dominamini piscibus maris. ⁊ volatilibus celi: ⁊ uniuersis animātibus que mouentur sup terrā. Dixitq; deus. Ecce dedi vobis omnē herbam afferentem semen sup terram: et uniuersa ligna que habēt in semetipsis semētē generis sui: ut sint vobis in escā. ⁊ cūctis animantibus terre. omnīq; uolucri celi ⁊ uniuersis q̄ mouētur in terra. et in quibus ē anima uiuēs: ut habeāt ad uescendū. Et factū est ita. Uiditq; deus cuncta que fecerat: et erāt valde bona.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

vinū: quia nullū secretū ē ubi regnat veritas. Ne forte bibāt et obliuiscantur iudiciorū: et mutent causā filiorū pauperis. Date siceram merentibus: et vinū his qui amaro sūt animo. Bibant et obliuiscant egestatis sue: et doloris sui nō recordentur amplius. Aperi os tuū muto: et causis omniū filiorū qui pertranseūt. Aperi os tuū: decerne quod iustū est: et vindica inopē et pauperē. Aleph. Mulierē fortē quis inueniet? procul et de vltimis finibus pretiū eius. Beth. Cōfidit in ea cor viri sui: et spoliis non indigebit. Gimel. Reddet ei bonū et nō malū: omnibus diebus vite sue. Deleth. Quesiuit lanā et linū: et operata est cōsilio manuū suarū. He. Facta est quasi nauis institoris: de longe portās panē suū. Vau. Denocte surrexit: deditq; predā domesticis suis: et tabaria ancillis suis. Zay. Cōsiderauit agrū et emit eū: de fructu manuū suarū plātauit vineā. Heth. Accinxit fortitudine lumbos suos: et roborauit brachiū suū. Thet. Gustauit et vidit quia bona est negociatio eius: nō extinguet in nocte lucerna eius. Joth. Manū suā misit ad fortia: et digiti eius apprehenderūt fusū. Caph. Manum suā aperuit inopi: et palmas suas extendit ad pauperē. Lamech. Nō timebit domui sue a frigore nivis: omnes enī domestici eius vestiti sunt duplicibus. Mem. Stragulatā vestē fecit sibi: byssus et purpura vestimentū eius. Nun. Nobilis in portis vir eius: quādo sederit cū senatoribus terre. Samech. Sindonē fecit et vēdidit: et cingulū tradidit chananeo. Ayn. Fortitudo et decor indumentū eius: et ridebit in die novissimo. Phe. Os suū aperuit sapiēcie: et lex clemēcie in lingua eius. Sade. Cōsiderauit semitas domus sue: et panē otiosa non comedit. Coph. Surrexerunt filij eius et beatissimā predicauerūt: vir eius et laudauit eā. Res. Multe filie congregauerūt divitias: tu supergressa es universas. Syn. Fallax gratia et vana est pulcritudo: mulier timens dñm ipsa laudabit̄. Thau. Date ei de fructu manuū suarū: et laudēt eā in portis opa eius. Incipit plogus i ecclesiasten. i.

Mirum me ante hoc tempus quinquennium. cū adhuc rome essem et ecclesiasten sancte blesille legere ut eā ad contemptū mūdi hui⁹ prouocaret et omne quod in mūdo cernitur putaret esse p nichilo rogatū ab ea: ut i morē cōmentarioli obscura quēq; dissererē: ut ablq; me posset intelligere que legebat. Itaq; qui in procinctu mei operis subita morte subtracta est. et ubi nos mecum⁹ o paula et eustochiū talem virē nō habere cōsortē: tanto vulnere nūc percussus obmutui: nūc in bethleem posteq⁹ augustiore videlicet ciuitate. et illi⁹ manore et vobis reddo qđ debeo. Hoc breuiter āmonēs qđ nullius auctoritatē secut⁹ sū: sed de hebreo trāslatos maxime septuaginta interpretū cōsuetudinē me coapteā: i hijs dūtaxat q̄ nō multū ab hebraicis discrepabant. Inedū aquile ꝯ et symachi et theodocionis recordet⁹ sū: ut nec nouitate et nimia lectoris studiū detereremur: nec rursū otia ociosā mea fame vocaris omisso: opinionū ramulos sectarer.

Explicat plog⁹. Incip⁹ lib ecclesiastes. i

Verba ecclesiastes filij dauid regis ihrlm. Vanitas vanitatum dixit ecclesiastes: vanitas vanitatū et omnia vanitas.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

eius cõtra omnes·et manus omniũ cõtra eũ. Et e regione uniũsoꝛ fratrũ suoꝛ figet tabernacla. Uocauit aũt agar nomẽ dñi qui loquebat ad eã· tu deus qui uidisti me. Dixit enim. Profecto hic uidi posteriora uidentis me. Propterea appellauit puteũ illũ: puteũ uiuẽtis ⁊ uidẽtis me. Ipe ẽ inter cades et barad. Peperitq; agar abre filiũ·q̃ uocauit nomen eius ysmahel. Octoginta ⁊ sex annoꝛ erat abram: q̃ndo peperat ei agar ysmahelem. XVII

Postq; uero nonaginta ⁊ nouem ãnoꝛ esse ceperat· apparuit ei dñs. Dixitq; ad eũ. Ego dñs omnipotens. Ambula coram me et esto perfectus. Ponamq; fedus meũ inter me ⁊ te· et multiplicabo te uehementissime. Cecidit abram pronus in faciem. Dixitq; ei deus. Ego sum· et ponam pactum meũ tecum· eritq; pater multaꝝ gentiũ. Nec ultra uocabit nomẽ tuũ abram: sed appellaberis abraham· quia patrẽ multaꝝ gentiũ constitui te. Faciãq; te crescere uehementissime ⁊ ponam te in gẽtibꝫ· regesq; ex te egredientur· ⁊ statuã pactũ meũ inter me et te et inter semen tuum· post te in generationibus suis fedus sempiternũ· ut sim deus tuus· ⁊ seminis tui post te. Daboq; tibi ⁊ semini tuo post te terram peregrinationis tue· omnẽ terrã chanaan: in possessionem eternã· eroq; deus eoꝝ. Dixit iterũ deus ad abraham. Et tu ergo custodies pactũ meũ· et semẽ tuũ post te in generationibꝫ suis. Hoc est pactũ meũ q̃ obseruabitis inter me et uos et semen tuũ post te. Circũcidẽ ex uobis omne masculinũ· ⁊ circũcidetis carnẽ ꝓpucij uestri· ut sit in signũ fœderis inter me et uos. Infans octo dieꝝ circũcidẽ i uobis. Omne masculinũ in generationibus uestris· tam uernaculus q̃ emptitius circumcidẽ et quicũq; fuerit de stirpe ꝟra. Eritq; pactũ meũ in carne ꝟra in fedus eternũ. Masculus cuiꝰ preputij caro circũcisa nõ fuerit· delebit̃ anima illa de ꝓpio suo: quia pactũ meũ irritũ fecit. Dixit q̃ deꝰ ad abrahã. Sarai uxorẽ tuam nõ uocabis sarai· sed sara. Et benedicã ei· ⁊ ex illa dabo tibi filiũ cui benedicturus sum. Eritq; in nationes· ⁊ reges ꝓpoꝝ orientur ex eo. Cecidit abraham in faciẽ suã· et risit in corde suo dicens. Putasne centenario uascẽ filius· ⁊ sarra nonagenaria pariet? Dixitq; ad dñm. Vtinã ysmahel uiuat coram te. Et ait dñs ad abraham. Sara uxor tua pariet tibi filiũ· uocabisq; nomẽ eiꝰ ysaac. Et ꝛstituã pactũ meũ illi in fedus sempiternũ· et semini eius post eũ. Super ysmahel q̃ exaudiui te. Ecce benedicã ei· ⁊ augebo et multiplicabo eũ ualde. Duodecim duces generabit· ⁊ faciã illũ crescere in gentẽ magnã. Pactũ uero meũ statuã ad ysaac· quẽ pariet tibi sara ex isto: in anno altero. Cumq; finitos esset sermo loquentis cũ eo: ascendit deus ab abraham. Tulit aũt abraham ysmahel filiũ suũ· et omnes uernaculos domꝰ sue· uniuersos quos emerat: ⁊ cunctos mares ex omnibꝫ uiris domus sue: et circũcidit carnẽ ꝓpucij eoꝝ· statim in ipa die sicut ꝓceperat ei deꝰ. Abrahã nonaginta ⁊ nouẽ erat annoꝝ· q̃ndo circũcidit carnẽ ꝓpucij sui· et ysmahel filius suus tredecim annos impleuerat: ex circũcisionis sue. Eadem die circũcisus ẽ abraham· ⁊ ysmahel filiꝰ eius· ⁊ omnes uiri domus illius· tam uernaculi q̃ emptitij et alienigene pariter circumcisi sunt. XVIII

Apparuit aũt ei dñs in conualle

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

recessecim⁹ a nobis: si afflixeris filias meas: ⁊ si introduxeris alias uxores sup eas. Nullus sermonis nostri testis est absq; deo: qui ꝑfecte respicit. Dixit q; rursus ad iacob. Ecce cumul⁹ hic ⁊ lapis quē erexi inter me ⁊ te testis erit. Tumul⁹ iugiter ille ⁊ lapis sint in testimonium: si aut ego transiero illum pregens ad te: aut tu ꝑteriris malū michi cogitās. Deus abraham ⁊ deus nachor iudicet inter nos: deus patris eoꝝ. Iurauit ergo iacob per timorem patris sui ysaac: immolansq; victimas in monte uocauit fratres suos ut ederent panē. Qui cū comedissent manserunt ibi. Laban uero de nocte assurgēs osculat⁹ est filios ⁊ filias suas: ⁊ benedixit illis: reuersusq; est in locum suū.

Iacob autē abijt in itinere ca. xxxii. quo ceperat: occurrit q; ei obuiā angeli dei. Quos cum uidisset ait. Castra dei sunt hec. Et appellauit nomē loci illi⁹ manaim: id ē castra. Misit autem et nuncios ante se ad esau fratrē suū in terra seir in regione edom: ꝑcepitq; eis dicēs. Sic loquimini dño meo esau. Hec dicit frater tuus iacob. Apud laban peregrinat⁹ sum: ⁊ fui usq; in ꝑsentē diem. Habeo boues ⁊ asinos ⁊ oues. et seruos ⁊ ancillas: mittoq; nūc legationem ad dñm meū: ut inueniā gratiam in aspectu tuo. Reuersiq; sūt nūcij ad iacob dicentes. Venimus ad esau fratrē tuū: ⁊ ecce ꝑgit in occursū tuū cū quadringētis uiris. Timuit iacob valde: et ꝑtrit⁹ diuisit ꝑsonas quas secū erat: greges q; ⁊ oues ⁊ boues ⁊ camelos in duas turmas dicēs. Si uenerit esau ad unā turmā ⁊ percusserit eā: alia turma q; reliqua est saluabit. Dixitq; iacob. Deus pris mei abraham ⁊ deus patris mei ysaac dñe q; dixisti michi. reuertere in terrā tuā ⁊ in locū natiuitatis tue. ⁊ benefaciā tibi: minor sum cūctis miserationibus tuis ⁊ ueritate tua quā repleuisti seruo tuo. In baculo meo trāsiui iordanē istū: et nūc cū duabus turmis regredior. Erue me de manu fratris mei esau. quia ualde eū timeo: ne forte ueniens percutiat matrem cū filijs. Tu locutus es q; bñfaciens michi: et dilatabo semen meū sicut arenā maris. que pre multitudine numerari nō potest. Cūq; dormisset ibi nocte illa. separauit de bijs que habebat munera esau fratri suo: capras ducentas hircos uiginti oues ducētas et arietes uiginti: camelos fetas cū pullis suis triginta: uaccas q; draguncta et thauros uiginti asinas uiginti: et pullos earū decē. Et misit per manus seruoꝝ suoꝝ singulos seorsū greges: dixitq; pueris suis. Antecedite me: ⁊ sit spacium inter gregem et gregē. Et ꝑcepit priori dicēs. Si obuiam habueris fratrē meū esau. ⁊ interrogauerit te. cuiꝰ es aut quo uadis aut cuiꝰ sunt ista que sequeris: respōdebis. Serui tui iacob. Munera misit dño suo esau: ipse quoq; post nos uenit. Similiter dedit mandata secūdo ⁊ tertio et cūctis q; sequebant greges. Dicens. Eisdem uerbis loquimini ad esau cū inueneritis eū: ⁊ addetis. Ipse q; seruus tuus iacob. iter uīm insequit. Dixit enī. Placabo illū muneribus que ꝑcedunt: et postea uidebo illū. Forsitan ꝑcabitur michi. Precessere ergo munera ante eū: ipse uero mansit nocte illa in castris. Cūq; mature surrexisset tulit duas uxores suas. et totidem famulas cū undecim filijs: ⁊ transiit uadū iaboch. Transductisq; omnibus que ad se pertinebāt. mānsit solus: et ecce uir luctabat cū eo usq; mane. Qui cū uideret

The Gutenberg Bible | The Grenville Library, British Library | digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Quid habet amplius homo de uniuerso
labore suo quo laborat sub sole? Ge-
neratio pterit et generatio aduenit: ter-
ra aut in eternū stat. Oritur sol et occi-
dit: et ad locū suū reuertit: ibiq; renas-
cens gyrat per meridiē: et flectitur ad
aquilonē. Lustrans uniuersa in circuitu
pgit spūs: et in circulos suos redit.
Omnia flumina intrant in mare: et
mare non redundat. Ad locum unde
exeūt flumina reuertuntur: ut iterū fluāt.
Cūcte res difficiles: non potest eas ho-
mo explicare sermone. Nō saturat oc⁹
visu: nec auris auditu impletur. Quid
est qđ fuit: ipm qđ futurū est. Quid est
qđ factū est: ipm qđ faciendū est.
Nichil sub sole nouū: nec valet quis-
quā dicere: ecce hoc recens est. Iam enī
precessit in seculis: que fuerūt ante nos.
Nō est priorū memoria: sed nec eorū
quidē que postea futura sūt erit recor-
datio apud eos qui futuri sūt in nouis-
simo. Ego ecclesiastes fui rex israhel in
ierlm: et proposui in animo meo inquire
et inuestigare sapiēter de omnibus que
fiūt sub sole. Hāc occupationē pessimā
dedit deus filijs hoīm: ut occuparent in
ea. Vidi que fiūt cuncta sub sole: et
ecce uniuersa uanitas et afflictio spūs.
Peruersi difficile corrigunt: et stultorū
infinitus est numer⁹. Locut⁹ sum in
corde meo dicēs. Ecce magn⁹ effectus
sum et precessi omnes sapientia q fuerunt
ante me in ierlm et mens mea cōtem-
plata est multa sapienter et didici: dediq;
cor meū ut scirē prudentiā atq; doctri-
nam: erroresq; et stultitiā. Et agnoui
qp in hijs qq esset labor et afflictio spūs:
eo qp in multa sapientia multa sit indigna-
tio: et q addit scientiā addit et laborē.
Dixi ego in corde meo. Vadā et affluā deliciis: et fruar bonis.
Et vidi qp hoc qq esset vanitas. Risum
reputaui errorē: et gaudio dixi. Quid
frustra decipis? Cogitaui in corde meo
abstrahere a vino carnē meā: ut ani-
mum meū trāsferrē ad sapientiā deui-
tarēmq; stultitiā: donec viderē qđ esset
utile filijs hoīm: quo facto opus est
ibi sole numero dierum vite sue. Ma-
gnificaui opera mea. Edificaui michi
domos et plātaui vineas: feci ortos
et pomeria et consiti ea cūcti generis
arboribus: et extruxi michi piscinas
aquaq; ut irrigarē silua lignoq; germi-
nantium. Possedi seruos et ancillas:
multāq; familiā habui: armenta qq et
magnos ouiū greges: ultra omnes
q fuerūt ante me in ierlm. Congregaui
michi argentū et aurū: et substantias
regū et prouinciaq;. Feci michi cātores
et cātatrices et delicias filiorū hoīm:
scyphos et urceolos in ministerio ad
vina fundēda: et supergressus sū opibs
omnes qui ante me fuerunt in ierlm.
Sapiētia qq perseuerauit mecū: et omnia
q desiderauerūt oculi mei nō negaui
eis: nec prohibui cor meū quin omni
voluptate frueret: et oblectaret se in hijs
que pparauerat. Et hāc rapui ut pcederē nō
mea: si forte labore meo. Cūq; me con-
uertissem ad uniuersa opera q fecerāt
manus mee: et ad labores in quibus
frustra sudauerā: vidi in omnibs va-
nitatē et afflictionē animi: et nichil pro-
manē sub sole. Trāsiui ad cōtemplan-
dam sapientiā: erroresq; et stultitiam.
Quid est inquā hoīo: ut sequi possit
regē factorē suū? Et vidi qp tantū pce-
dere sapiētia stultitiā: quantū differt
lux a tenebris. Sapientis oculi in ca-
pite ei⁹: stult⁹ in tenebris ambulat. Et
didici qp unus utriusq; esset interitus: et
dixi in corde meo. Si unus et stulti et

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

ysachar asinus fortis: accubans inter
terminos. Vidit requiē q̄ esset bona
et terrā q̄ optima: et supposuit humerum
suū ad portandū: factusq; ē tributis
seruiēs. Dan iudicabit pplm suū:
sicut ⁊ alia tribus in isrl. Fiat dan coluber
i via·cerastes i semita: mordens
ungulas equi: ut cadat ascensor eius
retro. Salutare tuū expectabo domine.
Gad accinct⁹ præliabit ante eū: et ipe
accinget retrorsū. Aser pinguis panis
eius: ⁊ p̄bebit delicias regibs. Neptalim
cervus emissus: et dans eloquia
pulcritudinis. Filius accrescēs ioseph:
filius accrescens ⁊ decor⁹ aspectu. Filie
discurrerūt sup murū: sed exasperauerūt
eū·⁊ iurgati sūt: inuideruntq; illi habentes
iacula. Sedit i fortī arcus eius: et
dissoluta sūt vincula brachior⁹ ⁊ manuū
illius·per manus potentis iacob.
Inde pastor egressus ē: lapis isrl. Deus
patris tui erit adiutor tuus: ⁊ omnipotēs
benedicet tibi bñdictionibs celi desuper·
bñdictionibs abissi iacentis deorsum:
bñdictionibs vberū ⁊ vulue. Benedictiones
patris tui confortate sunt bñdictionibs
patrū eius: donec veniret desiderium
collium eternor⁹. Fiant in capite ioseph
et in vertice nazarei: inter fratres suos.
Beniamin lupus rapax: mane comedet
predam: et vespere dividet spolia.
Omnes hij in tribubs isrl duodecim.
Hec locut⁹ ē eis pater suus: bñdixitq;
singulis bñdictionibs propris: ⁊ præcepit
eis dicens. Ego adgregor ad pplm meū.
Sepelite me cū patribs meis i spelūca
duplici·que est in agro ephron ethei
contra mambre i terra chanaan: quā
emit abraham cum agro·ab ephron
ethēo in possessionē sepulcri. Ibi sepelierūt
eū: ⁊ saram vxorē eius. Ibi sepultus
est ysaac: cū rebecca cōiuge sua. Ibi et
lya condita iacet. Finitisq; mandatis
quibus filios instruebat·collegit pedes
suos super lectulum ⁊ obiit: appositusq;
est ad populum suum.

Quod cernens ioseph·ruit sup faciem
patris·flens ⁊ deosculans eū:
præcepitq; seruis suis medicis: ut aromatibus
condirent patrē. Quibus iussa explerūt:
transierunt ydraginta dies.
Iste quippe mos erat cadauerū condiendorū.
Fleuitq; eū egiptus septuaginta
diebs. Et expleto planctus ipe: locutus
est ioseph ad familiā pharaonis. Si
inueni gram in aspectu vro·loquimini
in auribs pharaonis: eo q̄ pater meus
adiurauerit me·dicens. Ecce morior:
in sepulcro meo quod fodi michi in
terra chanaan·sepelies me. Ascendā
igitur et sepeliā patrē meū: ac reuertar.
Dixitq; ei pharao. Ascende ⁊ sepeli patrem
tuum: sicut adiurauit te. Quo
ascendente·ierunt cū eo omnes seniores
domus pharaonis·cūctiq; maiores
natu terre egipti: domus ioseph cū fratribs
suis absq; paruulis·⁊ gregibus
atq; armentis: que dereliquerunt i terra
gessen. Habuit q; i comitatu currus et
equites et facta est turba nō modica:
venerūtq; ad aream atad·que sita est
trans iordanē: ubi celebrantes exequias
planctu magno·atq; vehemēti·impleuerūt
septem dies. Qd cū vidissent habitatores
terre chanaā: dixerūt. Planctus magn⁹ ē iste egiptijs. Et idcirco
vocatum est nomen loci illius·planctus
egipti. Fecerunt ergo filij iacob sicut
præceperat eis: ⁊ portantes eū in terrā
chanaan·sepelierūt eū in spelunca duplici:
quā emerat abraham cū agro i
possessionē sepulcri·ab ephron ethēo
contra faciē mambre. Reuersusq; ē ioseph
in egiptū cū fratribs suis ⁊ omni

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

et cognatione sua-et cuncte femine de eadem tribu maritos accipient:ut hereditas permaneat in familijs nec sibi misceantur tribus:sed ita manent ut a domino separate sunt. Fecerūtq; filie salphaad ut sibi fuerat imperatū-et nupserūt malaa z thersa et egla z melcha et noa filijs patruj sui de familia manasse q̄ fuit filius ioseph:et possessio q̄ illis fuerat attributa mānsit in tribu et familia prīs patr. Hec sunt mādata atq; iudicia q̄ mādauit dñs p manū moysi ad filios isrl in campestribus moab supra iordanem ōtra iherichō.

Explicit liber Quintus. Incipit liber deuteronomij quem deuteronomij ꝓnotā

Et sūt verba q̄ locutus ē moyses ad omnem israhel trans iordanem in solitudine campestri-cōtra mare rubrum:inter pharan et thophel et laban et aseroth. Vbi aurū est plurimū-undecim diebus de oreb:p viā montis seir usq; cadesbarne. Quadragesimo anno undecimo mense prima die mensis locutus est moyses ad filios israhel omnia que preceperat illi dñs-ut diceret eis:postq; percussit seon regem amorreorū-qui habitauit ī esebon:et og regem basan qui mansit in asteroth et in edrai trās iordanem in terra moab. Cepitq; moyses explanare legē z dicere. Dominus deus noster locutus est ad nos ī oreb dicens. Sufficit vobis q̄ in hoc monte mansistis. Reuertimini et venite ad montem amorreorū z ad cetera que ei proxima sunt campestria atq; montana et humiliora loca contra meridiē et iuxta litus maris:terram chananeorū et libani usq; ad flumen magnū eufraten. Ecce inquit tradidi vobis. Ingredimini et possidete eā:sup qua iurauit dñs patribus vīs abraham ysaac z iacob:ut daret illam eis z semini eorum post eos. Dixiq; vobis illo in tempore. Non possum solus sustinere vos quia dñs deꝰ noster multiplicauit vos:et estis hodie sicut stelle celi plurimi. Dominus deus patrū vōrū addat ad hunc numerū multa milia: et benedicat vobis sicut locutus ē. Nō valeo solus negocia vestra sustinere z pondus et murgia. Date ex vobis viros sapientes et gnaros quoꝝ cōuersatio sit probata in tribubus vīs:ut ponam eos vobis principes. Tunc respondistis michi. Bona res est quā vis facere. Tuliq; de tribubus vīs viros sapientes et nobiles et cōstitui eos principes tribunos et centuriones z quinquagenarios ac decanos qui docerēt vos singula:precepiq; eis dicens. Audite illos:z quod iustū ē iudicate. Siue civis sit ille siue peregrinus:nulla erit distantia psonarū. Ita parui audietis ut magni:nec accipietis cuiusq; psonam:quia dei iudicū ē. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit referte ad me:et ego audiā. Precepiq; omnia que facere deberetis. Profectiq; de oreb transiuimus p heremū terribilem z maximam solitudinē quā vidistis per viam montis amorrei: sicut preceperat dñs deꝰ noster nobis. Cūq; venissemus in cadesbarne dixi vobis. Venistis ad montē amorrei:quē dñs deus noster daturus ē vobis. Vide terram quā dominus deus tuus dabit tibi. Ascende et posside eā:sicut locutꝰ ē dñs deus noster pribus tuis. Noli timere:nec quicq; pertimescas. Et accessistis ad me oēs atq; dixistis-Mittamus

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

uiros q̄ cōsiderent terā:et renuntient
per quod iter debeamus ascendere:et
ad quas pgere ciuitates. Cūq; michi
sermo placuisset:misi ex vobis duode-
cim uiros singulos de tribubus suis.
Qui cum pergressi essent et ascendissent in
montana:uenerūt usq; ad uallem bo-
tri:et considerata terra · sumentes de
fructibus eius ut ostenderēt uberatem
attulerūt ad nos:atq; dixerūt. Bona
est terra quā dñs deus noster daturus
est nobis. Et noluistis ascendere: sed
increduli ad sermonem dei uestri mur-
murastis in tabernaculis uestris:atq;
dixistis. Odit nos dñs:et idcirco edu-
xit nos de terra egipti ut traderet nos
in manu amorrei atq; deleret. Quo a-
scendemus? Fratres terruerunt cor no-
strum dicentes. Maxima multitudo
est:et nobis statura procerior. Urbes
magne et ad cēlū usq; munite. Filios
enachim uidimus ibi. Et dixi uobis
nolite metuere:nec timeatis eos. Do-
minus deus qui ductor ē noster · pro
uobis ipe pugnabit: sicut fecit in egi-
pto cunctis uidentibus:et i solitudine
ipi uidistis. Portauit te dñs deꝰ tuus
ut solet homo gestare parūlū filium
suū in omni uia p quā ambulastis:do-
nec ueniretis ad locū istum. Et nec sic
quidem credidistis domino deo uestro
qui precessit uos in uia et metatus est
locum in quo tentoria figere deberetis:
nocte ostendens uobis iter p ignem:et
die per columnā nubis. Cūq; audisset
dñs uocem sermonū uorū: iratus iu-
rauit et ait. Non uidebit quispiā de
hominibus generationis hui⁹ pessime
terram bonā quā sub iuramento polli-
citus sū patribus uestris: preter caleph
filiū iephone. Ipe enim uidebit eam:
et ipi dabo terrā quā calcauit et filijs
eius:quia secutꝰ est dñm. Nec mirā-
dum indignanti ī ptm: cum michi quoq;
iratus deus pter uos dixerit. Nec tu
ingredieris illuc:sed iosue filius nun
minister tuus ipe introibit pte. Hunc ex-
hortare ⁊ robora:⁊ ipe sortiet terrā diui-
det israel. Paruuli uestri de quibus di-
xistis q captiui ducerentur et filij qui ho-
die boni ac mali ignorant distantiā
ipsi ingredientur:⁊ ipis dabo terram
et possidebūt eam:uos aūt reuertimi-
ni et abite ī solitudinē p uiam maris
rubri. Et respondistis michi. Pecca-
uimus dño. Ascendemus ⁊ pugnabi-
mus: sicut precepit dñs deus noster.
Cūq; instructi armis pgeretis ī mon-
tem:ait michi dñs. Dic ad eos. Nolite
ascendere neq; pugnetis. Nō enī sū
uobiscum:ne cadatis coram inimicis
uestris. Locutꝰ sum et nō audistis:sed
aduersantes imperio dñi ⁊ tumentes
superbia ascendistis in montē. Itaq;
egressus amorreus q̄ habitabat ī mon-
tibus ⁊ obuiam ueniens p̄secutus est
uos sicut solent apes persequi: et cedi-
dit de seir usq; horma. Cumq; reuer-
si ploraretis corā dño nō audiuit uos:
nec uoci ure uoluit acquiescere. Sedi-
stis ergo i cadesbarne multo tpore.

Profectiq; inde uenimus in solitu-
dinem q̄ ducit ad mare rubrū
sicut michi dixerat dominus:et circui-
uimus montem seir longo tempore.
Dixitq; dñs ad me. Sufficit uobis
circuire montem istū: ite contra aqui-
lonem:⁊ populo precipe dicens. Trans-
ibitis per terminos fratrum uestrorū
filios esau qui habitant in seir:⁊ time-
bunt uos. Videte ergo diligenter ne
moueamini contra eos. Neq; enim
dabo uobis de terra eorū quantum
potest unꝰ pedis calcare uestigium:

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitised by the HUMI Project, Keio University, March 2000

comitatu: sepulto pre. Quo mortuo:
nimeres fres ei⁹. et mutuo colloquentes
ne forte memor sit iniurie quā passus
est. et reddat nobis oīa malū qd feci-
mus: mandauerūt ei. Pater tuus pce-
pit nobis antequ moreret: ut hec verba
tibi diceremus. Obsecro ut obliuiscaris
sceleris fratrū tuoꝝ: et pcti atq; malicie
quā exercuerūt in te. Nos q; oramus:
ut seruo dei patri tuo dimittas iniqui-
tatem hanc. Quibus auditis flauit io-
seph: venerūtq; ad eū fres sui. et proni
adorantes in terrā dixerunt. Serui tui
sumus. Quibs ille rndit. Nolite timere.
Num dei pōssumus resistere voluntati?
Vos cogitastis de me malū. sed deus
vertit illud in bonū: ut exaltaret me si-
cut in psentia cernitis: et salvos faceret
multos pplos. Nolite timere. Ego pa-
scam vos: et parvulos vros. Consola-
tusq; est eos. et blande. et leniter est locutus:
et habitauit in egipto cū omni domo
pris sui. Vixitq; centū decem annis. et
vidit effraim filios usq; ad tertiā ge-
nerationē. Filij q; machir filij manas-
se. nati sunt in genibus ioseph. Quibs
rite factis: locutus est fratribs suis. Post
mortem meam deus visitabit vos: et
asscendē vos faciet de terra ista. ad ter-
ram quā iurauit abraham. ysaac. et
iacob. Cūq; adiurasset eos atq; dixis-
set. deus visitabit vos. asportate ossa
mea vobiscū de loco isto: mortuus est
ergo ioseph centū decem vite sue annis: et
condituș aromatibs. repositus est in
loculo in egipto. Incipit liber exodi
quod grece exodus dicit. Ca. I.

Hec sūt noīa filioꝝ isrl:
qui ingressi sunt in egi-
ptū cū iacob. Singuli
cum domibs suis intro-
ierunt. Ruben. symeon.
leui. iudas. yssachar. zabulon. et benia-
min: dan et nepthalim. gad et aser. Erāt
igit oēs anime que egresse sunt
de femore iacob. lxx. animē. Ioseph
autem in egipto erat. Qui mortuo et
vniuersis fratrib⁹ ei⁹ omnique cognati-
one sua: filij isrl creuerunt. et ipsi ger-
minantes multiplicati sunt: ac roborati
nimis implerūt terrā. Surrexit inte-
rea rex novus super egiptū: qui igno-
rabat ioseph. Et ait ad pplm suū. Ecce
pplus filioꝝ isrl multus. et fortior nobis
est. Venite sapienter opprimam⁹ eū. ne
forte multiplicet: et si ingruerit cōtra
nos bellū. addatur inimicis nostris:
expugnatisq; nobis. egrediat de terra.
Preposuit itaq; eis magistros operū:
ut affligerent eos oneribs. Edificave-
runtq; vrbes tabernaculoꝝ pharaoni
phithon. et ramasses. Quanto q; opti-
mebant eos: tanto magis multiplica-
bantur. et crescebant. Oderantq; filios
isrl egipti. et affligebant illudentes et
inuidentes eis: atq; ad amaritudinē
perducebāt vitam eoꝝ oppbs duris lu-
et latericis: omnique famulatu quo i ter
oppbs premebant. Dixit aut rex egipti
obstetricibs hebreoꝝ: quaꝝ una voca-
batur sephora. altera phua: dicens.
Quādo obstetricabimini hebreas. et
pspexeritis tempus aduentus: si mascu-
lus fuerit infans eū: si femina reseruate.
Timuerūt aut obstetrices deū: et non
fecerūt iuxta pceptum regis egipti: sed
conseruabāt mares. Quibs accersitis
ad se rex ait. Quid nam est hoc qd fa-
cere voluistis: ut pueros seruaretis? Que
rndерūt. Non sunt hebree sicut egipcie
mulieres. Ipse enī obstetricandi habent
sciam: et prius q; veniam⁹ ad eas
pariūt. Bene ergo fecit dns obstetricī-
bus: et creuit pplus. et roborat⁹ est nimis.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

siue stantes segetes in agris: reddet damnū qui ignem succenderit. Si quis cōmendauerit amico pecuniā aut vas in custodiā: et ab eo qui susceperat furto ablata fuerit: si inuenit fur duplū reddet. Si later fur: dñs domus applicabitur ad deos: et iurabit q̄ non extenderit manū in rem p̄simi sui ad perpetrandā fraudē tam in boue-q̄ in asino-et ouē-ac vestimēto: et quidq̄d damnū inferre potest. Ad deos veniet causa vtriusq; et si illi iudicauerit: duplū restituet p̄simo suo. Si quis commendauerit p̄simo suo bouem-asinū-ouem-et oē iumentū ad custodiā-et mortuū fuit ac debilitatū-uel raptum ab hostibus nullusq; hoc viderit: iusiurandū erit in medio q̄ non extenderit manum ad rem p̄simi sui: suscipietq; dominus iuramentū-et ille reddere non cogetur. Quod si furto ablatū fuit: restituet damnū domino. Si comestū a bestia: deferat ad eam quod occisū est: et non restituet. Qui a proximo suo quicq̄ horū mutuo postulauerit et debilitatum aut mortuū fuerit dño nō p̄sente: reddere compelletur. Quod si in p̄sentia dñs fuit: non restituet: maxime si conductū venerat pro mercede operis sui. Si seduxerit quis virginem nondū desponsatā-dormieritq; cū ea: dotabit eam-et habebit eā vxorem. Si pater virginis dare noluit: reddet pecuniā iuxta modū dotis-quā virgines accipere consueuerūt. Maleficos non patieris viuere. Qui coierit cum iumento: morte moriat. Qui immolat dijs occidet: p̄ter dño soli. Aduenam non cōtristabis: neq; affliges eū. Aduene enī et ipse fuistis in terra egipti. Viduę et pupillo nō nocebitis. Si leseris eos-vociferabūtur ad me-et ego audiā clamorem eorū: et indignabitur furor meus-percutiāq; vos gladio: et erūt vxores vestre vidue-et filij vri pupilli. Si pecuniā mutuā dederis pplo meo pauperi qui habitat tecū: non vrgebis eū quasi exactor: nec vsuris opprimes. Si pignꝰ a p̄simo tuo acceperis vestimētū: ante solis occasum reddes ei. Ipm enī est solū quo operit indumentū carnis eius: nec habet aliud in quo dormiat. Si clamauit ad me et audiā eū: quia misericors sum. Dijs non detrahes: et principi pli tui non maledices. Decimas et p̄micias tuas non tardabis offere. Primogenitū filiorū tuorū dabis michi. De bobꝰ q̄q; et ouibꝰ-similiter facies. Septē diebꝰ sit cū matre sua: die octaua reddes eū michi. Viri sancti eritis michi. Carnē que a bestijs fuerit p̄gustata nō comedetis: sed proicietis canibꝰ.

XXIII

Non suscipies vocē mendacij: nec iūges manū tuā vt pro impio dicas falsum testimoniū. Non sequeris turbā ad faciendū malū: nec in iudicio p̄mouꝰ acquiescas sententie vt a vero deuies. Pauperis q̄q; nō misereberis in iudicio. Si occurreris boui inimici tui-aut asino errāti: reduc ad eum. Si videris asinū-odientis et iacere sub onere nō pertransibis: sed subleuabis cū eo. Non declinabis in iudicio pauperis. Mendacium fugies. Insontē et iustū nō occides: quia aduersor impiū. Nec accipies munera-q̄ etiā excecāt prudentes: et subuertūt verba iustoꝝ. Peregrino molestus nō eris. Scitis enī aduenarū animas-quia et ipsi peregrini fuistis in terra egipti. Sex annis seminabis terā tuā: et cōgregabis fruges eius. Anno autē septimo dimittes eā et requiescere facies: vt comedāt pauperes pli tui:

The Gutenberg Bible | The King's Library, British Library | digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

et quidqd reliquū fuit edāt bestie agri.
Ita facies in vinea et in oliueto tuo.
Sex diebꝫ operaberis: septima die cessabis: ut requiescat bos et asinus tuus:
et refrigeretur filius ancille tue et aduena. Omnia que dixi vobis custodite: et
per nomē ēt̄noꝝ deoꝝ nō iurabitis:
neq; audiet̄ ex ore vestro. Tribꝫ vicibꝫ p singulos āños michi festa celebrabitis. Solemnitatē azimoꝝ custodies. Septem diebꝫ comedetis azima
sicut p̄cepi tibi tempore mensis nouorum: quādo egressus es de egipto. Nō
apparebis i cōspectu meo vacuus. Et
solemnitatē messis p̄mitiuoꝝ operis
tui: quecūq; seminaueris in agro: solemnitatē q̄ in exitu āni: quādo congregaueris omnes fruges tuas de agro.
Ter in āno apparebit omne masculinū
tuū coram dño deo tuo. Nō immolabis sup fermēto sanguinē victime mee:
nec remanebit adeps solēnitatis mee
usq; mane. Primicias fruguū terre tue
deferes i domū dñi dei tui. Nō coques
edū in lacte matris sue. Ecce ego mittam angelū meū: qui p̄cedat te et custodiat in via: et introducat in locū quē
p̄parani. Obserua cū et audi vocē eius:
nec cōtemnēdū putes: quia nō dimittet cū peccaueris: et ē nomē meū in illo.
Quod si audieris vocē eius: et feceris
oīa que loquor: inimicus ero inimicis tuis: et affligā affligentes te. Precedetq; te angelus meus: et introducet
te ad amorreū et cheum et pherezeum:
chananeūq; et eueum et iebuseū: quos
ego cōteram. Nō adorabis deos eoꝝ:
nec coles eos. Non facies opera eoꝝ:
sed destrues eos: et cōfringes statuas
eoꝝ. Seruietisq; dño deo vō: ut benedicā panibꝫ tuis et aquis: et auferam
infirmitatem de medio tui. Non erit
infecūda nec sterilis terra tua. Numerū
dieꝝ tuoꝝ implebo. Terroꝛē meū mittam in p̄cursum tuū: et occidā omnē
pplm ad quē ingrediēris. Cunctoꝝq;
inimicoꝝ tuoꝝ coā te terga vertam:
emittens crabones p̄ius q̄ fugabūt
eueum et chananeū et cheum: anteqū introeas. Non eiciam eos a facie tua
anno uno: ne terra in solitudinē redigatur: et crescant contra te bestie. Paulatim expellam eos de cōspectu tuo: donec augearis et possideas terā. Ponā
autē fines tuos a mari rubro usq;
ad mare palestinoꝝ: et a deserto usq;
ad fluuiū. Tradā in manibꝫ vris habitatores terre: et eiciā eos de cōspectu
vestro. Nō inibis cū eis fedus: nec cū
diis eoꝝ. Nō habitent in terra tua: ne
forte peccare te faciāt i me si tuieris dis eoꝝ: qđ tibi certe erit i scandalū.

XXIIII

Moysi quoq; dixit. Ascende ad dominū tu et aaron: nadab et abiu
et septuaginta seniores ex isrl: et adorabitis p̄cul. Solusq; moyses ascendet ad
dñm: et illi non appropiquabūt: nec
ps ascendet cū eo. Venit ergo moyses:
et narrauit plebi oīa ūba dñi atq;
iudicia. Responditq; omis ps: una
voce. Omnia verba dñi que locutus
est facim9. Scripsit aut̄ moyses uniuersos sermones dñi: et mane consurgens edificauit altare dño ad radices
mōtis: et duodecim titulos: p duodecim tribꝫ isrl. Misitq; iuuenes de filijs
isrl et obtulerunt holocausta: immolauerūtq; victimas pacificas dño: vitulos duodecim. Tulit itaq; moyses dimidiā p̄tem sanguinis et misit in cateras: p̄t̄ aut̄ reliquā fudit sup altare. Assumtoq; volumē federis: legit
audiēte ppl̄o. Quī dixerūt. Omnia que
locutus est dominꝰ faciemus: et obedi-

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

vendet alteri: quātocūq; fuerit āre estimatū. Omne qđ dño cōsecrat siue homo fuerit siue animal siue ager non veniet: nec redimi poterit quicquid semel fuerit cōsecratū. Sanctū sanctorū erit dño. Et ois cōsecratio q offert ab hoīne nō redimetur: sed morte morietur. Omnes decime de siue de pomis arborum siue de frugibz dñi sūt: z illi sanctificabūt. Si qs aūt voluerit redimere decimas suas: addet quītam partem eaz oīm decimaz. Boues et oues et capre q sub pastoris virga trāseūt: quicquid decimū venerit sanctificabit dño. Nō eligetur nec bonū nec malū: nec altero cōmutabit. Si qs mutauerit: z qđ mutatū ē: z p quo mutatū est sāctificabit dño: z nō redimet. Hec sūt p̄cepta q mādauit dñs moysi ad filios israhel: in monte synai. Explicat liber leuitici. Incipit liber Numeri

Locutusq; est dominus ad moysen in deserto synai i tabernaculo federis: p̄ma die mensis secundi āno altero egressionis eoꝝ de egipto dicens. Tollite summam vniuersē congregationis filioz israhel p cognationes z domos suas: et nomina singulorū: quicquid sexus ē masculini a vicesimo āno et supra: oīm virorū fortiū de israhel: z numerabitis eas p turmas suas tu et aaron. Eruntq; vobiscum principes tribuū ac domoz i cognationibz suis: quoz ista sunt nomina. De tribu ruben: elysur filius sedeur. De tribu symeon: salamihel filius surisaddai. De tribu iuda: naason filius amminadab. De tribu isachar: nathanael filius suar. De tribu zabulon: eliab filius helon. Filioz aūt ioseph de tribu ephraim: elisama filius amminud. De tribu manasse: gamalihel filius phadassur. De tribu beniamin: abidan filius gedeonis. De tribu dan: abiezer filius amisaddai. De tribu aser: phegiel filius ochran. De tribu gad: eliasaph filius duel. De tribu neptalim: ahira filius enan. Hij nobilissimi principes multitudinis p tribus et cognationes suas: et capita exercitus israhel: quos tulerūt moyses z aaron cum oīm vulgi multitudine: et congregauerūt primo die mensis: scōi recensentes eos p cognationes et domos ac familias: et capita et nomina singuloz a vicesimo āno et supra: sicut preceperat dominus moysi. Numeratiq; sunt in deserto synai de ruben primogenito israhelis per generationes et familias ac domos suas: et nomina capitum singuloz: omne qđ sexus ē masculini a vicesimo āno et supra procedentium ad bellū: quadraginta sex milia quingēti. De filijs symeon per generationes et familias ac domos cognationū suaz recensiti sunt per nomina et capita singulorū: omne quod sexus est masculini a vicesimo āno et supra: procedentium ad bellum: quinquaginta nouem milia trecenti. De filijs gad p generationes z familias ac domos cognationum suarū: recensiti sunt per nomina singulorū a viginti āūis et supra oēs qui ad bella procedebant: q̄draginta quinq; milia sexcēti quinq̄ginta. De filijs iuda p generationes z familias: ac domos cognationū suaz p nomina singulorum a vicesimo āno et supra: oēs qui poterant ad bella procedere recensiti sunt: septuaginta quatuor milia sexcenti. De filijs isachar per

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

generationes et familias ac domos cognationū suaꝝ p nomina singlorꝝ a vicesimo anno ⁊ supra omnes qui ad bella ꝓcedere recensiti sunt: quinquaginta quatuor milia ⁊ ꝯdringenti. De filijs zabulon per generationes et familias ac domos cognationū suarum recensiti sunt p nomina singulorū a vicesimo āno et supra ⁊ omnes ꝙ poterant ad bella procedere: quīquaginta septem milia ⁊ quadringenti. De filijs ioseph filiorū ephraim per generationes ⁊ familias ac domos cognationū suaꝝ recensiti sunt per nomina singulorꝝ a vicesimo āno et supra ⁊ omnes qui poterāt ad bella procedere: quadraginta milia quingenti. Porro filiorū manasse p generationes et familias ac domos cognationū suarum recensiti sunt p nomina singlorꝝ a vigintā ānis et supra ⁊ omnes ꝙ poterant ad bella procedere: triginta duo milia ducenti. De filijs beniamin per generationes et familias ac domos cognationū suaꝝ recensiti sunt nominibus singulorꝝ a vicesimo āno et supra ⁊ omnes qui poterant ad bella procedere: triginta quīqꝫ milia ⁊ ꝯdringenti. De filijs dan p generationes et familias ac domos cognationum suarū recensiti sunt nominibꝫ singulorum a vicesimo āno ⁊ supra omnes ꝙ poterant ad bella ꝓcedere: sexaginta duo milia septingenti. De filijs aser per generationes et familias ac domos cognationū suaꝝ recēsiti sūt p nomina singulorꝝ a vicesimo anno ⁊ supra omnes qui poterant ad bella procedere: quadraginta milia et mille quīgenti. De filijs neptalim p generationes et familias ac domos cognationū suarum recensiti sunt nominibꝫ singlorꝝ a vicesimo āno ⁊ supra omnes ꝙ poterant ad bella procedere: quinquaginta tria milia quadringenti. Hi sūt quos numerauerūt moyses et aarō et duodecim principes israhel ⁊ singulos p domos cognationū suaꝝ: fuerūtqꝫ omnis numerus filiorꝝ israhel p domos et familias suas a vicesimo anno et supra qui poterant ad bella ꝓcedere: sexcenta tria milia virorū quingenti quinquaginta. Leuite aūt in tribubꝫ familiarꝝ suarꝝ nō sunt numerati cū eis. Locutusqꝫ est dñs ad moysen dicens. Tribum leui noli numerare: neqꝫ pones summā eorū cū filijs israhel: sed constitue eos sup tabernaculū testimonij. Cuncta vasa eius et quicquid ad ceremonias pertinet ipi portabunt: tabernaculum et omnia utensilia eius: ⁊ erunt in ministerio ac p girū tabernaculi metabūtur. Cū ꝓficiscendū fuerit deponent leuite tabernaculū: cū castra metanda erigent. Quisquis extraneorū accesserit occidetur. Metabuntur aūt castra filij israhel ⁊ unusquisqꝫ per turmas ⁊ cuneos atqꝫ exercitū suū: porro leuite p girū tabernacli figēt tentoria ne fiat indignatio sup multitudinē filiorꝝ israel: et excubabūt i custodijs tabernacli testimonij. Fecerūt ergo filij israel iuxta oīa ꝙ ꝑceperat dñs moysi.

Locutusqꝫ est dñs ad moysen et aarō dicēs. Singuli per turmas signa atqꝫ vexilla et domos cognationum suarū castra metabūtur filiorū israhel: per girum tabernaculi federis. Ad orientē itaqꝫ figet tentoria per turmas exercitꝰ sui: eritqꝫ princeps filiorꝝ eius naason filius aminadab: ⁊ oīs de stirpe eius summa pugnātium septuaginta quatuor milia sexcentorum. Iuxta eum castra metati sunt de tribu

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

italiam ⁊ grecia ad insulas lōge: ad eos qui non audierunt de me et non viderūt gloriā meā. Et annūciabūt gloriā meā gentibs: et adducēt oēs fratres vestros de cunctis gentibs donum dño in equis et in quadrigis et in lectīcis ⁊ in mulis et in carrucis ad mōtem sanctū meū ihrūsalē dicit dominus: quomō si inferant filij israhel munus in vase mundo in domū domini. Et assūmā ex eis i sacerdotes ⁊ leuitas dicit dñs: quia sicut celi noui et terra noua que ego facio stare corā me dicit dñs: ita stabit semen vestrum ⁊ nomē vestrū. Et erit mensis ex mensē: et sabbatū ex sabbato. Veniet omnis caro: ut adoret corā facie mea dicit dñs. Et egredient: et videbūt cadauera virorū qui p̄uaricati sunt i me. Vermis eorū nō morietur: et ignis eorū non extinguetur: et erūt usq; ad satietatē visionis oīi carni. Explicit ysaias. Incipit plogs i theima ihēmie

Ieremias ihēa cui hic plogus scribit: fuit quidē apud hebreos ysaia et osee: ⁊ quibusdā alijs ihēis videt esse rusticior: sed sensibs par est: quippe qui eodem spiritu ihēauerit. Porro simplicitas eloquij de loco ei in quo natus est accidit. Fuit enim anathotites q̄ est usq; hodie vicul⁹ trib⁹ ab ihērosolimis distās milibus: sacerdos ex sacerdotibus ⁊ in matris vtero sanctificatus: virginitatē sua euangelicum virū cristi ecclesie dedicās. Hic vaticinare exorsus ē puer: ⁊ captiuitatē urbis atq; iudee non solū spiritu: sed et oculis carnis intuitus est. Iam decem tribus israhel assyrij i medos trāstulerāt: iam terras earū coloni gentiū possidebant. Unde i iuda tantū et i beniamin propheтauit: et ciuitatis sue ruinas ꝙdruplici plāxit alphabeto: q̄ nos mensure metri versibusq; reddidimus. Preterea ordine visionum qui apud grecos et latinos omnino cōfusus est ad pristinā fidē correximus. Librū aūt baruch notarij eius: qui apud hebreos nec legitur nec habet ꝑ tempus: pro hijs omnibs maledicta ab emulis ꝑtolantes: quibus nr necesse est per singula opuscula respōdere. Et hoc patior: quia vos cogitis. Ceterū ad compendiū mali recidus fuerat modū furori eorū silentio meo ponere: nē quotidie noui aliquid scripitantem inuidōz insaniam prouocare. Explicit plogs. Incipit ihēmias propheta .i.

Verba ihēmie ꝑphete filij helchie de sacerdotibs q̄ fuerūt in anathoth in terra beniamin. Quod factū ē verbū dñi ad eū i diebs iosie filij amon regis iuda in tercio decimo āno regni eius: et factum est in diebus ioachim filij iosie regis iuda usq; ad consūmationē undecimi āni sedechie filij iosie regis iuda usq; ad trāsmigrationem ihērusalem in mense quinto. Et factū est verbū dñi ad me dicēs. Priusq̄ te formarē i vtero noui te: ⁊ anteq̄ exires de vulua sanctificaui te: et prophetā in gentibs dedi te. Et dixi. A a a dñe deus. Ecce nescio loqui: quia puer ego sū. Et dixit dñs ad me. Noli dicere quia puer sū: quoniā ad omnia q̄ mittam te ibis: et quecūq; mandauero tibi loqueris. Ne timeas a facie eorū: quia ego tecū sum ut eruā te dicit dñs. Et misit dñs manū suā: et tetigit os meum: et dixit ad me. Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie sup gentes et sup regna ut euellas et destruas ⁊ disperdas ⁊ dissipes: ⁊ edifices

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

et plãtes. Et factũ ẽ verbũ dñi ad me dicens. Quid tu vides ieremia? Et dixi. Virgã vigilãtem ego video. Et dixit dñs ad me. Bene vidisti: quia vigilabo ego sup verbũ meũ ut faciam illud. Et factum est verbũ dñi secũdo ad me dicens. Quid tu vides? Et dixi. Ollam succensam ego video: et faciem eius a facie aquilonis. Et dixit dñs ad me. Ab aquilone pandetur oẽ malum sup omnes habitatores terr. Quia ecce ego cõuocabo oẽs cognationes regnoꝝ aquilonis dicit dñs: et venient et ponet unusquisq; solium suũ i introitu portaꝝ ihrusalẽ et sup omnes muros eius in circuitu et sup vniuersas urbes iuda. Et loquar iudicia mea cũ eis sup omnẽ malitiam eoꝝ qui dereliquerũt me et libauerunt dijs alienis: et adorauerũt opus manuũ suaꝝ. Tu ergo accinge lũbos tuos et surge: et loquere ad eos omnia que ego ꝓcipio tibi. Ne formides a facie eorũ: nec enim timere te faciã vultũ eoꝝ. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam et i columnã ferreã et i murum ereũ sup omnẽ terrã regibus iuda principibus eius et sacerdotibus et oĩi populo terre: et bellabunt aduersum te et non prevalebunt: quia ego tecum sum ait dominꝰ ut liberẽ te. ¶ Et factum est verbũ dñi ad me dicens. Vade et clama in auribus ihrusalẽ dicens. Hec dicit dñs. Recordatus sum tui miserãs adolescentiã tuam et caritatem despõsationis tue quãdo secuta es me in deserto: i terra que nõ seminat. Sanctꝰ israhel dñi: primitie fructũ eius. Omnes qui deuorant eũ delinquẽt: mala venient sup eos dicit dñs. Audite verbũ dñi domus iacob: et omnes cognationes domus israhel. Hec dicit dñs. Quid inuenerũt patres vestri in me iniquitatis quia elõgauerũt a me et ãbulauerunt post vanitatẽ et vani facti sũt? Et nõ dixerũt ubi ẽ dñs qui ascendere nos fecit de terra egipti: qui traduxit nos per desertũ per terrã inhabitabilẽ et inuiã et terrã sitis et ymaginẽ in ea: per terrã in qua nõ ambulauit vir neq; habitauit homo. Et induxi vos in terrã carmeli: ut comederetis fructũ ei⁹ et optima illius. Et ingressi contaminastis terrã meã: et hereditatẽ meã: posuistis in abominationẽ. Sacerdotes nõ dixerũt ubi est dñs: et tenentes legem nescierũt me: et pastores prevaricati sunt in me. Et ꝓphete ꝓphetauerũt in baal: et ydola secuti sunt. Propterea adhuc iudicio contendã vobiscum ait dñs: et cum filijs vestris disceptabo. Trãsite ad insulas cethim et videte: et i cedar mittite et cõsiderate vehementer: et videte si factũ ẽ huiuscemodi: si mutauit gens deos suos: et certe ipsi nõ sũt dij. Populus vero meus mutauit gloriã suã i ydolũ. Obstupescite celi sup hoc: et porte ei⁹ desolamini vehementer dicit dñs. Duo enim mala fecit ꝓpulus meus. Me dereliquerũt fontẽ aque vive: et foderũt sibi cisternas dissipatas que cõtinere nõ valent aquas. Numquid seruus est israhel aut vernaculus? Quare ergo factꝰ est i ꝓdam? Sup eũ rugierũt leones et dederũt vocem suã: posuerũt terrã eius i solitudinem. Ciuitates eius exuste sunt: et nõ est qui habitet in eis. Filij quoq; nemphe-ꝺ et daphneos constupraverũt te usq; ad verticẽ. Numquid nõ istud factũ ẽ tibi: quia dereliquisti dñm deum tuũ eo tempore quo ducebat te ꝑ viam? Et nunc quid tibi vis i via egipti: ut bibas

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

caput ioseph: et super verticem nazarei inter fratres suos. Quasi primogeniti thauri pulchritudo eius: cornua rinoceronis cornua illius. In ipsis ventilabit gentes usq; ad terminos terre. Hec sunt multitudines ephraim: et hec milia manasse. Et zabulon ait. Letare zabulon in egressu tuo: et yssachar in tabernaculis tuis: populos vocabunt ad montem: ibi immolabunt victimas iustitie. Qui inundationem maris quasi lac sugent: et thesauros absconditos arenarum. Et gad ait. Benedictus in latitudine gad. Quasi leo requieuit: cepitq; brachium et verticem. Et vidit principatum suum qm in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cum principibus populi et fecit iustitias domini: et iudicium suum cum israhel. Dan quoq; ait. Dan catulus leonis: fluet largiter de basan. Et neptali dixit. Neptalim abundantia perfruetur: et plenus erit benedictionibus domini. Mare et meridiem possidebit. Aser quoq; ait. Benedictus in filijs aser. Sit placens fratribus suis: et intinguat in oleo pedem suum. Ferrum et es calciamentum eius. Sicut dies iuuentutis tue ita et senectus tua. Non est alius ut deus rectissimus. Ascensor celi auxiliator tuus. Magnificentia eius discurrunt nubes: habitaculū ei⁹ sursum et subter brachia sempiterna. Eiciet a facie tua inimicum: dicetq; conterere. Habitabit israhel confidenter et solus. Oculus iacob in terra frumenti et vini: celiq; caligabunt rore. Beatus es israhel. Quis similis tui populo qui saluaris in domino? Scutum auxilij tui: et gladius glorie tue. Negabunt te inimici tui: et tu eorum colla calcabis. XXXIIII

Ascendit ergo moyses de campestribus moab sup montem nebo in verticem phasga contra iericho: ostenditq; ei dominus omnem terram galaad usq; dan. et uniuersum neptalim terrāq; ephraim et manasse et omnem terram usq; ad mare nouissimum. et australem partem et latitudinem campi iericho ciuitatis palmarum usq; segor. Dixitq; dominus ad eum. Hec est terra pro qua iurauī abraham ysaac et iacob dicens. Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis: et non transibis ad illam. Mortuusq; est ibi moyses seruus domini in terra moab iubente domino: et sepeliuit eum in valle terre moab contra phogor: et non cognouit homo sepulcrum eius usq; in presentem diem. Moyses centū et viginti annorū erat quādo mortuus ē. Nō caligauit oculus ei⁹: nec dentes illi⁹ mori sunt. Fleuerūtq; eum filij israhel in campestribus moab triginta diebus: et completi sunt dies planctus lugentium moysen. Iosue vero filius nun repletus est spiritu sapientie: quia moyses posuit super eum manus suas. Et obedierunt ei filij israhel: fecerunteq; sicut precepit dominus moysi. Et non surrexit propheta ultra in israhel sicut moyses quē nosset dominus a facie ad faciem in omnibus signis atq; portentis que per eum misit ut faceret in terra egypti pharaoni et omnibus seruis eius universeq; terre illi⁹: et cunctam manū robustam magnaq; mirabilia que fecit moyses coram uniuerso israhel.

Explicit deuteronomium

Incipit prologus bñ Jeronī
presbyteri in librum Josue :

Tandem finito pentateucho
moysi uelud grādi fenore
liberati ad thesum filium
naue manū mittimus quē
hebrei iosue bēnun id ē iosue filiū nun
uocāt: et ad iudicū librū quē sophtim
appellāt: ad ruth q3 et hester qs ipse
nominibus effecit. Monemusq; le-
ctorem ut silua hebraicorū nominū
et distinctiones per mēbra diuisas di-
ligens scriptura cōseruet: ne et noster
labor et illius studiū pereat. Et ut in
pīmis qđ sepe testat⁹ sum sciat me nō
in reprehensionē veterū noua cudere
sicut amici mei criminātur: sed p uili
portione offerre ligue mee hominibz
qs tamē nīa delectāt: ut p greco3 exa-
plos q3 sumpsi et labore maxīo in-
digū-editionē nīam habeāt. Et si ubi
ī antiquoz voluminum lectione du-
bitarint: hec illis cōferēs inueniant
qđ requirūt. Maxime cū apud latinos
tot sint exemplaria quot codices: et u-
nusquisq; p arbitrio suo uel addiderit
uel subtraxerit q3 ei uisū est: et utraq;
nō possit uerū esse qđ discordat. Unde esset
arcuato uulnere cōtra nos insurgere
scorpius-et sanctū op⁹ uenenata carp-
ere ligua desistat: uel suscipiēs si placet
uel reprehēdēs si displicet: manineamq;
illoz ueritatī. Os tuū abundauit ma-
licia-et lingua tua cōmentabat dolos. Se-
dēs adūsus fratrem tuū loquebaris: et
adūsus filiū matris tue ponebas scan-
dalū: hec tacui et tacui. Existimasti in-
iique q3 ero tui similis-arguā te et statuā
illa ante faciē tuā. Que cū audieris
uel legēris utilitas ē nos laborādo iu-
dare-et alios detrahendo laborare:
dolere iudeos q3 calumniandi eis et
inuidendi cristianos sit oblata occa-
sio: et ecclesie homines id despicere
ymmo lacerare unde aduersarij rideā-
mur? Quod si uerus eis tantū inter-
pretatio placet-q3 et michi nō displicet
et nichil extra requirēdū putāt: aut ea q3
sub asterisco et obelis uel addita sunt
uel āputata legūt et negligūt? Quare
danielē iuxta theodotionis trāslationē
ecclesie susceperūt? Cur originē miratī
et eusebiū pāphili: cūctas editiones si-
militer dissecēres? Aut q3 fuit stultitia:
postq3 uera dixerit, placere q3 falsa sunt?
Unde aūt in nouo testamēto pbare
potuit assumpta testimonia: q3 i libris
ueteribz nō haberentur? Hec dicim⁹: ne
omnino calūniantibz tacere uidear.
Ceterū post sancte paule dormitionē
rui⁹ uita uirtutis exemplū est-et hos
libros quos eustochio uirgini cristi
negare nō potui-deprecim⁹ dū spiritū
hos regit arcus, ppheta explanatio-
ni incūbere-et omissum iam diu opus
quodam post limīnio reparare: presert-
im cū et admirabilis sanctusq; uir
pammachius hoc idē literis flagitet:
et nos ad patriā festinātes-monachoz
hyemaz cāu⁹ furca debeam⁹ aure tūsire.

Explicit prologus. Incipit liber Josue

Factum ē post mor-
tem moysi seruī dñi
ait loquutus dñs ad
iosue filiū nun mi-
nistrum moysi: et di-
xit ei. Moyses ser-
uus meus mortuus est. Surge et trāsi
iordanē istū tu et omnis ps tecum: in
terrā quā ego dabo filijs isrl. Omnē
locū quē calcauerit uestigiū pedis uri
uobis tradā: sicut locut⁹ sum moysi.
A deserto et libano usq; ad fluuium
magnū eufratem: omnis terra ethеorū

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

ipſo ad ioſue nequaq; ita ut loqueꝛ
retur: ſed duo ſeruient. Et ioſue ad po-
pulum veſtre inquit vos eſtis: qꝫ ipſi
elegeritis vobis dominū ut ſeruatis
ei. Reſpondentq; veſtre. Sūt ergo ait
auferte deos alienos de medio veſtri:
et inclinate corda veſtra ad dūm deū
iſrahel. Dixitq; ipſe ad ioſue. Domi-
no deo nō ſeruiemus: ꝫ obedientes e-
rimus ꝓceptis eius. Percuſſit ergo io-
ſue in die illo fedus: et propoſuit ipſo
precepta atq; iudicia in ſychem. Scri-
pſit quoq; oīa verba hec in volumi-
ne legis dī: et tulit lapidem pegrau-
dem: poſuitq; eum ſubter quercū que
erat in ſanctuario domini: et dixit ad
omnem populum. Ecce lapis iſte erit
vobis in teſtimonium: q audierit is
omnia verba domini que locutus eſt
vobis: ne forte poſtea negare velitis
et mentiri domino deo veſtro. Dimi-
ſitq; populum ſingulos in poſſeſſio-
nem ſuam. Et poſt hec mortuus eſt io-
ſue filius nun ſeruus dī: centū decem
annoꝝ: ſepelieruntq; eum in finibus
poſſeſſionis ſue in thamnathſare: que
ſita eſt in monte ephraim: a ſeptentri-
onali parte mōtis gaas. Seruiuitq;
iſrahel dño cūctis diebus ioſue et ſeni-
orum: qui longo vixerāt tempore poſt
ioſue: et qui nouerant oīa opera
dī que fecerat in iſrl. Oſſa quoq; io-
ſeph que tulerant filij iſrl de egipto: ſe-
pelierūt in ſychem i parte agri quē eme-
rat iacob a filijs emmor ꝓīs ſychem
centum nouellis ouibꝫ: et fuit in poſ-
ſeſſionem filiorum ioſeph. Eleazar
quoq; filius aaron mortuus eſt: et
ſepelierunt eum in gabaach phinees
filij eius: que data eſt i mōte ephraim.

Explicit Ioſue Incipit liber ſop-
thym quem nos uulgi appellamus

IUDE

Poſt mortem ioſue con-
ſuluerunt filij iſrl dīm
dicentes. Quis aſcendet
ante nos cōtra chana-
neum: et erit dux belli:
dixitq; dūs. Iudas aſcendet.
Ecce tradidi terrā in manu ei⁹.
Et ait iudas ſymeoni fratri ſuo.
Aſcende mecū in ſorte mea: et pugna
cōtra chananeū: ut et ego pergam tecū
in ſorte tua. Et abiit cū eo ſymeon. Al-
lenditq; iudas: et tradidit dūs chana-
neum ac pheretheum in manus eorū:
et percuſſerunt in bezech decem milia vi-
rorum. Inuenerūtq; adonibezech: et
in bezech: et pugnauerūt ꝺra eum: ac
percuſſerūt chananeū et pheretheū. Fu-
git aūt adonibezech: quē ꝓſecuti com-
prehenderūt: ceſis ſummitatibꝫ manu-
um eius ac pedum. Dixitq; adonibe-
zech. Septuaginta reges amputatis
manuū ac pedum ſummitatibꝫ colli-
gebant ſub menſa mea cibos mihi reliqui-
as: ſicut fec ita reddidit michi dē⁹. Ad-
duxerunteq; eū in iheruſalem: ibiq; mor-
tuus eſt. Oppugnantes ergo filij iuda
iheruſalē ceperūt eam: et percuſſerunt in
ore gladij: tradētes cūctam incendio
ciuitatem. Et poſtea deſcendentes pu-
gnauerunt ꝺra chananeū qui habita-
bat in mōtanis: et ad meridiē in cam-
peſtribus. Pergensq; iudas cōtra cha-
naneū qui habitabat in hebron: cui⁹
nomē fuit āt̄ quintus cariatharbe: per-
cuſſit ſyſai et hayman et tholmai: atq;
inde profectus abiit ad habitatores
dabir: cui⁹ nomen ante erat cariath-
ſepher id eſt ciuitas litterarū. Dixitq;
caleph. Qui percuſſerit cariathſepher et
vaſtauerit eā: dabo ei axam filiā meā
uxorem. Cumq; cepiſſet eam othoniel
filius cenez frater caleph minor: dedit

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

ri axam filiã suã coniugem. Quã pergentem in itinere monuit vir suus ut peteret a patre suo agrũ. Que cũ suspirasset sedens in asino dixit ei caleph. Quid habes? At illa respondit. Da michi benedictionẽ: quia terrã arentẽ dedisti michi. da ꝛ irriguã aquis. Dedit ergo ei caleph irriguũ superius et irriguũ inferius. Filij aũt cinei cognati moysi ascenderũt de ciuitate palmarum cũ filijs iuda in desertũ sortis eius quod est ad meridiẽ arath: et habitauerunt cũ eo. Abijt aũt iudas cũ symeone fratre suo: et percusserũt simul chananeum qui habitabat in sephat. et interfecerunt eũ. Vocatũq; est nomen urbis horma id est anathema. Cepitq; iudas gazam cum finibus suis: et aschalonẽ atq; accaron cum terminis suis. Fuitq; dñs cum iuda et montana possedit. Nec potuit delere habitatores vallis: quia falcatos curribus habundabãt. Dederũtq; caleph hebron sicut dixerat moyses: qui delevit et ea tres filios enach. Iebuseum aũt habitatorem ierusalem non deleuerũt filij beniamin: habitauitq; iebuseus cũ filijs beniamin in ierusalẽ usq; in presentem diem. Domus quoq; ioseph ascendit in bethel: fuitq; dñs cum eis nam cum obsideret urbem que prius luza vocabatur. vidertũt hominẽ egredientem de ciuitate: dixerũtq; ad eum. Ostende nobis introitũ ciuitatis: et faciemus tecũ misericordiã. Qui cum ostendisset eis percusserunt urbem in ore gladij: hominẽ aũt illũ et omnem cognationẽ eius dimiserũt. Qui dimissus abijt in terrã cethim: et edificauit ibi ciuitatem. Vocauitq; eã luzam: que ita appellatur usq; in presentem diẽ. Manasses quoq; non delevit bethsan et thanach cũ viculis suis et habitatores dor. et ieblaam ꝛ maieddo cũ viculis suis: cepitq; chananeus habitare cum eis. Postq; autem confortatus est israel fecit eos tributarios: et delere noluit. Ephraim etiã non interfecit chananeum qui habitabat in gazer: sed habitauit cũ eo. Zabulon nõ delevit habitatores cethron et naalon: sed habitauit chananeus in medio eius. factusq; est ei tributarius. Aser quoq; nõ delevit habitatores accho et sydonis alab et achazib ꝛ amma ꝛ aphech et roob: habitauitq; in medio chananei habitatoris illius terre: nec interfecit eum. Neptalim quoq; nõ delevit habitatores bethsemes ꝛ bethanath: ꝛ habitauit inter chananeũ habitatorẽ terre: fueruntq; ei bethsemite et bethanite tributarij. Arrauitq; amorreus filios dan in montem: nec dedit eis locum ut ad planiora descenderẽt: habitauitq; in monte haares qui inpreca. restano in haalon et salabim. Et aggrauata est manus domus ioseph: factusq; est ei tributarius. Fuit aũt terminus amorrei ab ascensu scorpionis petra et superiora loca.

II Ascenditq; angelus dñi de galgala ad locum flentiũ ꝛ ait. Eduxi vos de egipto. et introduxi in terram pro qua iuraui patribus vestris: et pollicitus sum ut nõ facerem irritũ pactũ meum vobiscum in sempiternum: ita dumtaxat ut non ferietis fedus cum habitatoribus terre huius. et aras eorum subuertetis: ꝛ noluistis audire vocẽ meam. Cur hoc fecistis? Quamobrẽ nolui delere eos a facie vestra: ut habeatis hostes. et dij eorum sint vobis in ruinam. Cumq; loqueretur angelus dñi hec verba ad omnes filios israhel: eleuauerunt vocem suam et fleuerunt.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

libros diuisus ē. Nonus hester. Hec ita fuit prior ueteris legis liber viginti duo: id ē moysi quinq; et prophete octo: agiographa nouē. Quamq; nōnulli ruth & cinoth inter agiographa scripserint & hos libros i suo puter numero supputādos: ac p hoc esse priscē legis libros viginti quatuor quos sub numero viginti quatuor senioz. apocalipsis iohis induce. adorantes agnū. et coronas suas pstrātis vultib; offerēt: stantibz coram throno ante sedē oculatis ante et retro id est in p̄terita & in futura respicientibz. et indefessa voce clamātibus. sanctus. sc̄s. sc̄s. dñs deus omnipotens. qui erat. & qui est. & qui ventur⁹ est. Hinc prologus scripturas quasi galeatū principiū. omnibz libris quos de hebreo uert⁹ i latinū cōuertere potest: ut scire valeam⁹ quicqd extra hos est inter apocrapha ē ponendū. Igitur sapia q̄ vulgo salomois inscribit. et iesu filij sirach libi. & iudith. & thobias. & pastor nō sūt i canone. Machabeoz p̄mū librū. hebraicū reperi. Secūs grec⁹ est: qd ex ipa phrasi p̄bari potest. Que cū ita se habeāt: obsecro te lector. ne laboreu meū reprehensionē estimes antiquoz. In replo dei offert unusquisq; qd potest. Alij aurū et argentū et lapides p̄ciosos: alij bissū et purpuram & coccū offert & iacinctū. Si obscurū bene agitur: si obtulerim⁹ pelles et capraz pilos. Et tamē apls decoru p̄babiliora nra magis necessaria iudicat. Unde et tota illa tabernaculi pulchritudo. et p singulas species ecclie p̄nūs. futuroq; distinctio pelliū regū & aliaz: ardoē. q; solis. et immūdā ymbriū. ea q̄ vilio ra sūt. phibet. Lege ergo p̄mū samuel. et malachim meū. Meū inquā meū. Quicqd emendatius uertendo. & emendando sollicitus. & didicim⁹ & tenem⁹: nēm ē. Et cū intelleris qd antea nescie bas. ut mercedem me estimato si grate es: ut parafrastē si ingratus: quāq; michi omino seruus nō sim. mutasse me quippiā de hebraica ueritate. Cete si incredulus es. lege grecos codices et latinos. & ofer cū his opusculis q̄ nup emendauim⁹: & ubicūq; discrepare inter se videris. interroga quēlibet hebreoz. cui magis accommodare debeas fidem: et si nostra firmauerit. puto qd ei nō estimes iniuriā: ut i eodē loco meū silere diuinaris. Sed & vos famulas xp̄i rogo q̄ dñi discrebetis p̄ciosissima fidei mitra unguis caput. q̄ nequaq; saluatore querētis i sepulchro. quibz iā ad p̄sēs xp̄s accedit: ut extra latrantes canes. qui adueū me rabido ore desecūt. et arcuere cōtēte. atq; in eo se doctos arbitrant⁹ si alios detrahāt: oracionum vrāz clippeos opponatis. Ego sacris humilitate mea. illi⁹ semp sentētie recordabor. Dixi custodiam vias meas: ut nō delinquā i lingua mea. Posui ori meo custodiā: cū consisteret peccator adūsū me. Obmutui et humiliat⁹ sū: & silui de bonis.

Incipit p̄mus liber regū capitulū p̄mū

Erat vir unus de ramathaim sophim. de mōte ephraim: et nomē ei⁹ helchana. filius ieroboā. filij heliu. filij thau. filij suph. ephrateus: & habuit duas uxores: nomē uni anna: et nomen secūde fenenna. Fueruntq; fenenne filij: anne

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

que erāt in auribꝰ eoꝝ. Et ille infodit eos subter therebinꝝ: q̄ est post urbem sichem. Cunqꝫ profecti essent: terror dei inuasit omnes per circuitū ciuitates: et nō sunt ausi persequi recedentes. Venit igit iacob luzam: que est in terra chanaan q̄ nominat bethel: ipe ⁊ oīs pplus cū eo. Edificauitqꝫ ibi altare: ⁊ appellauit nomē loci illiꝰ: domus dei. Ibi enī apparuit ei deus: cū fugeret fratrē suū. Eodem tpe mortua est debbora nutrix rebecce: ⁊ sepulta est ad radices bethel subter querc̄: vocatūqꝫ est nomē loci illiꝰ: querc⁹ fletꝰ. Apparuit autē rursū deꝰ iacob: postq̄ reuersus ē de mesopotamia syrie: ⁊ benedixitqꝫ ei dicēs. Non vocaberis ultra iacob: sed israhel erit nomē tuū. Et appellauit eū israel. Dixitqꝫ ei. Ego deꝰ omnipotēs. Cresce ⁊ multiplicare: gentes ⁊ populi nationū ex te erunt. Reges de lumbis tuis egredient̄: terrāqꝫ quā dedi abraham ⁊ ysaac: dabo tibi ⁊ semini tuo post te. Et recessit ab eo. Ille vero erexit titulū lapideū: i loco quo locutꝰ fuerat ei deꝰ: libans sup eū libamina: ⁊ effundens olei: vocauitqꝫ nomē loci illius bethel. Egressus autē inde: venit verno tpe ad terrā q̄ ducit effratham. In qua cū parturiret rachel: ob difficultatē partus pclitari cepit. Dixitqꝫ ei obstetrix. Noli timere: quia et hūc habebis filiū. Egrediente aut̄ anima pre dolore ⁊ imminēte iam morte: vocauit nomē filij sui benoni: id est filius doloris mei. Pater vō appellauit eū beniamin: id est filiꝰ dextre. Mortua ē ergo rachel ⁊ sepulta est in via que ducit effratā: hec est bethleem. Erexitqꝫ iacob titulū sup sepulcrū eius. Ipe est titulꝰ monumenti rachel: usqꝫ in pñtē diē. Egressus inde: fixit tabernaculū trās turrē gregis. Cūqꝫ habitaret in illa regione: abiit ruben ⁊ dormiuit cū bala concubina patris sui. Quod illū minime latuit. Erant autē filij iacob duodecim. Filij lye: primogenitus ruben ⁊ symeon: et leui: iudas ⁊ yssachar: ⁊ zabulon. Filij rachel: ioseph et beniamin. Filij bale ancille rachelis: dan ⁊ nepthalim. Filij zelphe ancille lye: gad ⁊ aser. Hij sunt filij iacob: qui nati sunt ei in mesopotamia syrie. Venit etiā ad ysaac patrem suū in mambre ciuitatem arbee: hec ē ebron: i qua peregrinat⁹ ē abraham et ysaac. Et completi sunt dies ysaac centū octoginta ānoꝝ: defūctusqꝫ est atq̄ mortuus: et appositus est pplo suo senex et plen⁹ dieꝝ: et sepelierunt eum esau et iacob filij sui.

Hec autē sunt generationes esau: ipse ē edom. Esau accepit uxores de filiabus chanaan: ada filiā elon etheo: ⁊ nolibama filiā ane filie sebeon eui. Basemath q̄ filiā ysmahel sororem nabaioth. Peperit aūt ada eliphaz. Basemath genuit rahuel. Nolibama genuit iehus: et ihelon: et thore. Hij filij esau: qui nati sunt ei in terra chanaan. Tulit autem esau uxores suas et filios ⁊ filias: ⁊ omnē aiam domꝰ sue: ⁊ substantiā ⁊ pecora: ⁊ cūcta que habere potuerat i terra chanaan: ⁊ abiit in alterā regionē: recessitqꝫ a fratre suo iacob. Diuites enī erant valde: ⁊ simul habitare non poterāt: nec sustinebat eos terra peregrinationis eoꝝ p̄ multitudine gregū. Habitauitqꝫ esau i monte seyr: ipe est edom. Hec aūt sūt generationes esau pris edom in monte seyr: et hec noīa filioꝝ eius. Eliphaz filius ada: uxoris esau. Rahuel q̄ filius basemath uxoris eius. Fuerūtqꝫ eliphaz filij: theman: omar: sephua: ⁊ gatham:

The Gutenberg Bible | The Grenville Library, British Library | digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

dicēs. Si tulerit homo carnē sanctificatam in ora vestimēti sui et tetigerit de summitate eius panem aut pulmētum aut vinū aut oleū aut omnem cibum: numquid sanctificabit? Respondentes aūt sacerdotes dixerunt. Non. Et dixit aggeus. Si tetigerit pollut⁹ in anima ex oīibz hijs numqd contaminabit? Et respōderūt sacerdotes: et dixerūt. Cōtaminabit. Et respōdit aggeꝰ et dixit. Sic ꝓplus iste et sic gens ista ante faciē meā dicit dñs: et sic oīe opus manuū eor: et oīa que obtulerunt michi cōtaminata erūt. Et nūc ponite corda vestra a die hac et supra antequ ponerēt lapis super lapidē in templo dñi: cum accederetis ad acervum viginti modiorum et fierent decem: et intraretis ad torcular ut exprimeretis quinquaginta lagenas et fiebant viginti. Percussi vos vento urente: et aurugine et grandine oīa opera manuū vestrarū: et non fuit in vobis qui reverteretur ad me dicit dominus. Ponite corda vestra ex die ista et in futurum a die vicesima et quarta noni mēsis: a die qua fundamenta iacta sunt templi domini ponite super cor vestrum. Numquid iam semen in germine est? Et adhuc vinea et ficꝰ et malogranatū et lignū olive non floruit. Ex die ista benedicā. Et factū ē verbū dñi secundo ad aggeum in vicesima et quarta mēsis dicēs. Loquere ad zorobabel ducē iuda dicēs. Ego movebo celum et terram: et subvertam soliū regnorum: et conteram fortitudinem regni gentium. Et subvertam quadrigam et ascensorem eius: et descendent equi et ascensores eorū: vir in gladio fratris sui. In die illo dicit dominus exercituum assumam te zorobabel fili salatiel serve meus dicit dñs: et ponā te ꝟsi signaculū: qa te elegi dicit dominꝰ exercituū. Explicit aggeus ꝓpha. Incipit zacharias ꝓpha. i.

In mense octauo in anno secundo darij regis: factū est verbū dñi ad zachariam filiū barachie filij addo ꝓpheta. Iratus est dñs sup pres vestros ira cū dia. Et dices ad eos. Hec dicit dñs exercituū. Convertimini ad me ait dñs exercituū: et convertar ad vos dicit dñs exercituū. Ne fitis sicut patres vestri ad quos clamabāt prophete priores dicentes hec dicit dñs exercituū. convertimini de viis vestris malis et cogitationibus vestris pessimis: et non audierunt neq; attenderūt ad me dicit dñs. Patres vri ubi sunt et ꝓphete? Numqd in sempiternū vivēt? Verūtamē verba mea et legitima mea q mādaui servis meis prophetis: numquid non cōprehenderūt patres vestros? Et conversi sunt et dixerūt. Sicut cogitavit dñs exercituū facere nobis secūdū vias nostras et secūdū adinventiones nras: fecit nobis. In die vicesima et quarta undecimi mensis sabbath in anno secundo darij: factū est verbū domini ad zachariā filiū barachie filij addo prophetā dicēs. Vidi ꝑ noctē: et ecce vir ascendēs sup equū rufum: et ipse stabat inter murtea que erant in profundo: et post eū equi rufi varij et albi. Et dixi. Qui sunt isti dñe mi? Et dixit ad me angelꝰ dñi qui loquebat in me. Ego ostendā tibi quid sunt hec. Et respōdit vir qui stabat inter murtea et dixit. Isti sunt quos misit dñs: ut perambulent terram. Et respondērūt angelo dñi q stabat inter murtea: et dixerūt. Perābulavimꝰ terrā: et ecce oīis terra habitat et quiescit. Et respondit

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

angelus dñi ⁊ dixit. Domine ezercituum usq; quo tu nō miserebris ihrusalem et urbiū iuda quibs iratus es? Iste iam septuagesimus annus est. Et respōdit dñs angelo qui loquebatur in me verba bona: verba cōsolatoria. Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me. Clama dicēs. Hec dicit dñs ezercituū. Zelatus sum ihrlm et syon zelo magno. Et ira magna ego irascor sup gentes opulentas: quia ego iratus sum parū: ipsi vero adiuuauerūt in malū. Propterea hec dicit dominus. Reuertar ad ihrusalē in miserationibus: et domus mea edificabit in ea ait dñs ezercituū: et perpendiculū extendet sup ihrusalē. Adhuc clama dicēs. Hec dicit dñs ezercituū. Adhuc affluent ciuitates mee bonis: et consolabit adhuc dñs syon: ⁊ eliget adhuc ihrlm. Et leuaui oculos meos et vidi: et ecce quatuor cornua. Et dixi ad angelū qui loquebat in me. Quid sunt hec? Et dixit ad me. Hec sunt cornua: que ventilauerūt iudam et israel et ihrusalē. Et ostendit michi dñs quatuor fabros. Et dixi. Quid isti veniunt facere? Qui ait dicens. Hec sunt cornua que ventilauerūt iudam per singulos viros: ⁊ nemo illorum leuauit caput suū. Et venerūt isti deterrere ea: ut dicāt cornua gētiū q̄ leuauerūt cornua sup terrā iude: ut dispergerēt eā. ¶ II.

Et leuaui oculos meos et vidi: et ecce vir et in manu eius funiculus mensorū. Et dixi. Quo tu vadis? Et dixit ad me. Vt metiar iudā ⁊ ihrlm quāta sit latitudo eius: et quāta longitudo eius. Et ecce angel⁹ qui loquebatur in me egrediebat: et alius angelus egrediebat in occursum eius: ⁊ dixit ad eū. Curre: loquere ad puerū istū dicens. Absq; muro habitabit ihrusalē pre multitudine hominū et iumētorū in medio eius. Et ego ero ei ait dñs murus ignis in circuitu: et in gloria ero in medio ei⁹. O o fugite de terra aquilonis dicit dñs: quoniam in quatuor ventos celi dispersi vos dicit dñs. O syon fuge que habitas apud filiā babilonis: quia hec dicit dñs ezercituū. Post gloriā misit me ad gentes: que spoliauerūt vos. Qui enī tetigerit vos: tangit pupillam oculi mei. Quia ecce ego levo manū meā super eos: et erūt prede hijs qui seruiebant sibi: ⁊ cognoscetis quia dñs ezercituum misit me. Lauda et letare filia syon: qa ecce ego venio et habitabo in medio tui ait dñs. Et applicabuntur gentes multe ad dñm in die illa: ⁊ erūt michi in pplm. Et habitabo in medio tui: et scies quia dñs ezercituū misit me ad te. Et possidebit dñs iudā et partem suā in terra sanctificata: ⁊ eliget ihrlm. Sileat omnis caro a facie dñi: quia cōsurrexit de habitaculo sācto suo. ¶ III.

Et ostendit michi dñs ihesum sacerdotem magnū stantem corā angelo dñi: et sathan stabat a dextris eius ut aduersaret ei. Et dixit dñs ad sathan. Increpet dñs in te. Sathan: et increpet dominus in te qui elegit ihrusalē. Numquid non iste torrus est eruus de igne? Et ihesus erat indut⁹ vestibus sordidis: et stabat ante faciem angeli. Qui respondit: et ait ad eos q̄ stabant corā se dicens. Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum. Ecce abstuli a te iniquitatem tuam: ⁊ indui te mutatorijs. Et dixit. Ponite cidarim mundā super caput eius. Et posuerūt cidarim sup caput eius mūdā: ⁊ induerūt eū vestibus. Et āgelus

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Coarctor nimis: sed melius ē ut incidā
in manus dñi: multe enī miserationes
eius sunt: quam in manibus hominū.
Immisitq; dñs pestilentiā i isrl a mane
usq; ad tempus cōstitutū: et mortui
sūt ex pplo a dan usq; bersabee septua-
ginta milia virorum. Cūq; extendisset
manū suā angelus dei sup ihrlm ut
disperderet eā: misertus est dñs super
afflictione: et ait angelo percutienti po-
pulum. Sufficit nūc: cōtine manum
tuā. Erat autē āgelus dñi iuxta aream
arauna ihebusei. Dixitq; dauid ad do-
minum: cū vidisset angelum cedentem
pplm. Ego sum qui peccaui et ego ini-
que egi: isti q̄ oues sunt quid fecerūt:
Vertat obsecro manus tua cōtra me: et
cōtra domū patris mei. Venit autē gad
prophēta ad dauid i die illa: et dixit ei.
Ascende et cōstitue altare dño: in area
arauna ihebusei. Et ascendit dauid
iuxta sermonē gad: quē precepat ei dñs.
Cōspiciēsq; arauna animadūrtit regē
et suos ad se uēnire ad se: et egressus ado-
rauit regem prono vultu i terrā et ait.
Quod causa ē ut veniat dñs meus rex
ad seruū suū: Cui dauid ait. Vt emā a
te aream: et edificē altare dño: et cesset ple-
ctio q̄ grassat i pplo. Et ait arauna ad
dauid. Accipiat et offerat dñs meus rex:
sicut placet ei. Habes boues i holocau-
stum: et plaustrū et iuga boū in usum
ligni. Oia dedit arauna regi. Dixit-
q; arauna ad regē. Dñs deus tuus suscipi-
at votū tuū. Cui rūdēs rex ait. Nequa-
q̄ ut vis sed emā pcio a te: et nō offerā
dño deo meo holocausta gratuita. Emit
ergo dauid aream et boues argēti siclis
quinquagīta: et edificauit ibi dauid
altare domino: et obtulit holocausta et
pacifica. Et repropiciatus est dominus
terre: et cohibita est plaga ab israhel.

Explicat liber regū secūs incipit ter-

Rex dauid senuerat:
habebatq; erebis plu-
rimos dies. Cumq;
operirēt vestibus nō
calefiebat. Dixerunt
ergo ei serui sui. Que-
ramus dño nostro regi adolescentulā
virginem: et stet coram rege: et foueat eū
dormiatq; i sinu suo: et calefaciat do-
minum nrm regem. Quesierūt igitur
adolescentulā speciosam in omnibus
finibus isrl: et inuenerūt abisag sunami-
tem: et adduxerunt eā ad regē. Erat
autē puella pulcra nimis: dormiebat-
q; cum rege: et ministrabat ei: rex vero
nō cognouit eā. Adonias autē filius
agith eleuabat dicens. Ego regnabo.
Fecitq; sibi currus et eques: et quīqua-
ginta viros qui currerēt ante eū. Nec
corripuit eum pater suus aliquando
dicens. Quare ipe fecisti: Erat autē et
ipse pulcer valde: secūdus natu post
absalon. Et sermo eius cū ioab filio
sarue: et cum abiathar sacerdote: qui
adiuuabāt partes adonie. Sadoch
vero sacerdos: et banaias filius ioiade
et nathan prophēta et semei et cetheī
et felethi: et omne robur exercitus dauid
nō erat cū adonia. Immolauit ergo
adonias arietes et vitulos et omnia
pinguia iuxta lapidē zoeleth q̄ erat
vicinus fonti rogel: vocauit omnes
fratres suos filios regis: et omnes vi-
ros iuda seruos regis: nathan autem
prophetam et banaiam et robustos
quosq; et salomonē fratrē suū nō vo-
cauit. Dixit itaq; nathan ad bethsabee
matrem salomonis. Num audisti q̄
regnauerit adonias filius agith: et dñs
noster dauid hoc ignorat: Nūc ergo
veni accipe consilium a me: et salua

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

animā tuā filijq; tui salomonis. Va-
de et ingredere ad regē dauid: et dic ei.
Nōne tu domine mi rex iurasti michi
ancille tue dicēs: q; salomon filius tu⁹
regnabit post me: et ipse sedebit ī solio
meo? Quare ergo regnat adonias?
Et adhuc ibi te loquēte cū rege ego ve-
niam post te: et cōplebo sermones tu-
os. Ingressa ē itaq; bethsabee ad regē
in cubiculo. Rex aut̄ senuerat nimis:
et abisag sunamitis ministrabat ei. In-
clinauit se bethsabee: et adorauit regē.
Ad quā rex: q̄d tibi inquit vis? Que
rūdens ait. Dñe mi tu iurasti p dūm
deū tuū ancille tue: salomon filius tu⁹
regnabit post me et ipse sedebit ī solio
meo: et ecce nūc adonias regnat: et do-
mine mi rex ignorante. Mactauit bo-
ues et pinguia quoq; et arietes plurimos: et vocauit omnes filios regis: abiathar q; sacerdotē: et ioab principē
militie: salomonē aut̄ seruū tuū non
vocauit. Tu ergo domine mi rex in te
oculi respiciunt cunctis israēl: ut indices
eis quis sedere debeat in solio tuo dñe
mi rex post te. Cumq; cū dormierit dñs
meus rex cū patribus suis: erimus ego et
filius meus salomon peccatores. Adhuc illa loquēte cū rege: nathan pphā
venit. Et nūciauerūt regi dicētes. Ad-
est nathan pphēta. Cumq; introisset in
cōspectu regis et adorasset cū pnus in
terram: dixit nathan. Dñe mi rex tu di-
xisti: adonias regnet post me: et ipse
sedeat super thronum meum? Quia
descendit hodie: et immolauit boues
et pinguia et arietes plurimos: et vo-
cauit vniuersos filios regis et prīncipes.
Abiathar q; sacerdotē: illisq; vescenti-
bus et bibentibus corā eo: et dicentibus
viuat rex adonias: me seruū tuum: et
sadoch sacerdotē et banaiā filiū ioiade
et famulū tuū salomonē nō vocauit.
Numquid a dño meo rege exiuit hoc
verbū: et michi nō indicasti seruo tuo:
quis sessurus esset super thronum dñi
mei regis post eū? Et rūdit rex dauid
dicens. Vocate ad me bethsabee. Que
cū fuisset ingressa corā rege: et stetisset
ante eū: iurauit rex et ait. Viuit dñs
q̄ eruit animā meā de omni angustia: q̄a
sicut iurauī tibi p dūm deū israēl dicēs
salomon filius tu⁹ regnabit post me:
et ipse sedebit super solium meū pro me: sic
faciā hodie. Cumq; bethsabee in
terram vultu: adorauit regem dicens.
Viuat dominus meus rex dauid: in
eternū. Dixitq; rex dauid. Vocate mi-
chi sadoch sacerdotē: et nathan pphām:
et banaiā filiū ioiade. Qui cū ingressi
fuissent corā rege: dixit ad eos. Tollite
vobiscū seruos dñi vestri: et imponite
salomonē filiū meū super mulā meā: et
ducite eū in gion: et vngat eū ibi sa-
doch sacerdos et nathan pphā ī regē
super israēl. Et cantetis bucina: atq; dice-
tis. Viuat rex salomon. Et ascenderis
post eū et venieris in ihrlm: et sedebit
super solium meū: et ipse regnabit p me
illiq; principiā: ut sit dux super israēl et super
iudā. Et rūdit banaias filius ioiade
regi dicens. Amen. Sic loquat dñs
deus dñi mei regis. Quō fuit dñs cū
dño meo rege: sic sit cū salomone: et
sublimius faciat solium ei⁹ a solio dñi
mei regis dauid. Descendit ergo sadoch
sacerdos et nathan pphā et banaias filiꝰ
ioiade: et cerethi et felethi: et imposuerūt
salomonē super mulā regis dauid: et
adduxerūt eū ī gion. Sumpsitq; sadoch
sacerdos cornu olei de tabernaculo: et
vnxit salomonē: et cecinerūt bucina:
et dixit oēs pplus. Viuat rex salomon.
Et ascendit vniuersa multitudo post eū

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

debreiaruin id est verba dierū inipre
tarus sum idcirco fecit ut inextricabiles
moras et siluam nominū q̄ scriptor
confusa sunt vicio. seu summoq; barba
riem aptius et puerilū cola digerere:
michi mercēp̄ t meis. iuxta ismeniuu
ranēs. si aures surde sūt cetero. Explicit prologus Incipit liber paliponemō

AD sech enos cayuan
malaleheel iared e
noch matusale la
mech noe seu cham
t iafeth. Filij iafeth:
gomer magog ma
dai et iauan thubal mosoch thiras.
Porro filij gomer: ascenez et riphat et
thogorma. Filij autem iauan: elisa
et tharsis cethim et dodanim. Filij
cham: chus et mesraim phut t chana
an. Filij autem chus: saba. et ruila
sabatha et regma et sabarhaca. Por
ro filij regma. saba t dadan. Chus au
tem genuit nemroth. Iste cepit esse po
tens in terra. Mesraim vero genuit lu
dim et anamim et laabim t nephtu
im: phethrusim quoq; et chasluim de
quibus egressi sunt philisthim t caphto
rim. Chanaan vero genuit sydonem
primogenitum suum: cetheum quoq;
et iebuseum et amorreū et gergeseum
euneuq; et aracheum t asineum ara
dium quoq; et samareum et emathe
um. Filij sem: elam et assur. Et arfa
xad. et lud t aram. Filij aram: hus t
hul. et gether. et mes. Arfaxat autem
genuit sale: q̄ et ipe genuit hebet. Por
ro hebet nati sūt duo filij: nomen uni
phalech quia in diebus eius diuisa ē
terra: et nomen fratris eius iectan. Ie
ctan autem genuit elmodad t saleph
et asomoth et iare: aduram quoq; t
uzal et decla ebal emā et abimael et
saba. nechō et ophir. et euila. t iobab.
Omnes isti filij iectan seu arfaxat sa
le hebet phalech ragau. seruch nachō
thare abram: ipse est abraham. Filij
autem abraham: isaac et ismahel. Et
hec generationes eorum. Primogeni
tus ismahelis nabaioth: et cedar t ab
dehel et mabsan et masma et duma
massa adad et thema iathur naphi
sedma. Hij sunt filij ismahelis. Filij
autem cethure concubine abraham
quos genuit: zamram iecsan madan
madian iesboc et sue. Porro filij iec
san: saba t dedan. Filij aūt dedan: assu
rim et lathusim t loomim. Filij aut
madian: epha et epher. t enoch t abi
da t eldaa. Omnes hij filij cethure. Ge
nerauit aut abraham isaac: cui fue
runt filij esau t israel. Filij esau: eliphaz
rahuel iehus ielon chore. Filij eliphaz:
theman. omar. zepphi. gothan ce
naz thamna amalech. Filij rahuel:
naath zara samma meza. Filij seir:
lothan sobal sebeon. ana. dison. eser di
san. Filij lothan: horri. ahohuman.
Soror autem lothan fuit thamna. Fi
lij sobal alian t manaath. et ebal et se
phi. onan. Filij sebeon: aiaia et ana.
Filij ana: dison. Filij dison: hamma
ran t eseban. t iethran t charran. Filij
eser: balaan. t zaban et iacban. Filij di
san: vs t aran. Isti sunt reges qui im
perauerunt in terra edom: antequ esset
rex super filios israhel. Bale filius be
or: t nomē ciuitatis ei⁹ denaba. Mor
tuus est autem bale: t regnauit pro eo
iobab filius zare de bosra. Cumq; io
bab fuisset mortuus: regnauit pro eo
husan de terra themanorum. Obiit
quoq; t husan: t regnauit p eo adad
filius badad qui percussit madian in
terra moab: t nomen ciuitatis eius

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Confortatus ē rex
salomon filius da-
uid in regno suo: et
dominus erat cū eo:
et magnificauit eū
in excelsū. Precepit
q; salomon uniuerso israheli: tribuni
et centuriónibz et ducibus et iudicibz
omnis israhel ⁊ principibz familiaꝝ:
et abiit cū uniuersa multitudine in ex-
celsum gabaon: ubi erat tabernaculū
fœderis dñi: quod fecit moyses famu-
lus dei in solitudine. Arcam aut̄ dei
addnxerat dauid de cariathiarim in
locum quē ꝑauerat ei: ⁊ ubi fixerat
illi tabernaculū: hoc est in ihrlm.
Altare quoq; eneum qđ fabricatus
fuerat beseleel filius uri filij ur ibi erat
corā tabernaculo dñi: qđ et requisiuit
salomon ⁊ oēs ecclesia. Ascendit q;
salomon ad altare eneum corā taber-
naculo fœderis dñi: ⁊ obtulit in eo mil-
le hostias. Ecce aut̄ in ipsa nocte appa-
uit ei deus dicēs. Postula quod uis:
ut dem tibi. Dixitq; salomon deo. Tu
fecisti cū dauid patre meo misericordiā
magnam: et constituisti me regē pro
eo. Nūc ergo dñe deus: impleat̄ sermo
tuus quē pollicitus es dauid patri meo.
Tu enim me fecisti regem sup populū
tuum multū: qui tam innumerabilis
est quā pulus terre. Da michi sapien-
tiam ⁊ intelligentiam: ut ingrediar ⁊
egrediar corā ꝑfo tuo. Quis enim ꝑ-
sit hūc ꝑplm tuū digne q̄ tā grādis ē
iudicare? Dixit aut̄ dñs ad salomonē.
Quia hoc magis placuit cordi tuo:
et nō postulasti diuitias ⁊ substantiā
et gloriā: neq; animas eoꝝ q̄ te oderāt:
sed nec dies uite plurimos: petisti au
tem sapientiam ⁊ scientiā: ut iudicare
populū meum: super quē constitui
te regem: sapientia ⁊ scientia data sunt
tibi. Diuitias aut̄ ⁊ substantiā ⁊ glo-
riam dabo tibi: ita ut nullus ī regibz
nec ante te nec post te fuerit similis tui.
Venit ergo salomon ab excelso gaba-
on in ihrlm corā tabernaculo fœ-
deris: ⁊ regnauit sup israhel. Congre-
gauitq; sibi currus et equites: et facti
sunt ei mille quadringenti curres et
duodecim milia equitū: ⁊ fecit eos esse
in urbibus quadrigaꝝ ⁊ cum rege in
ihrlm. Prebuitq; rex argentum ⁊
aurum in ihrlm quasi lapides: ⁊ ce-
dros quasi sycomoros que nascūtur
in campestribus multitudine magna.
Adducebant̄ aut̄ ei equi de egipto de
choa a negociatoribus regis: qui ibant
et emebant precio quadrigam equo-
rum sexcentis argenteis et equum cen-
tum quinquaginta. Similiter de uni-
uersis regnis ecththeorum et a re-
bus syrie emptos celebrabatur. III

Decreuit autem salomon edifica-
re domum nomini domini: ⁊ pa-
latium sibi. Et numerauit septuagin-
ta milia uirorum portantium humc-
ros: ⁊ octogīta milia qui cederent lapi-
des in montibz: ꝑpositosq; eorum tri-
milia sexcētos. Misit quoq; ad hirā
regem tyri dicens. Sicut egisti cum da-
uid patre meo: ⁊ misisti ei ligna cedri-
na ut ędificaret sibi domum in qua ⁊
habitauit: sic fac mecum ut ędificem
domum nomini domini dei mei ⁊ con-
secrē eā: ad adolendū incensū corā illo
et fumigāda aromata: et ad propositi-
onem panum sempiternam: ⁊ ad holo-
causta mane ⁊ uespere: sabbatis
quoq; et neomenijs: ⁊ solennitatibz
domini dei nostri in sempiternum que
mādata sunt israheli. Domꝰ enī quā
ędificare cupio magna ē. Magnus

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Magnus es dñe inter(cessionem) ⁊ in omnia
secula regnū tuū: quoniā tu flagella⁹
et saluas deducis ad inferos et redu-
cis: et non ē qui effugiat manū tuam.
Confitemini dño filij isrl ⁊ in conspe-
ctu gentiū laudate eum: quoniā ideo
dispersit vos inter gētes que ignorāt
eū: ut vos enarretis mirabilia eius: ⁊
faciatis scire eos quia nō est alius de-
us omnipotēs preter eū. Ipse castiga-
uit nos ꝓpter iniq̄tates nras: ⁊ ipe sal-
uabit nos ꝓpter misericordiam suam.
Aspicite ergo que fecit vobiscū: et cū
timore et tremore cōfitemini illi: regē
q̄ seculorū exaltate in operibz vestris.
Ego autem in terra captiuitatis mee
confitebor illi: quoniā ostendit maie-
statem suā in gentē peccatricem. Con-
uertimini itaq̄ peccores et facite iusti-
ciam coram dño: credētes q̄ faciat vo-
biscum misericordiam suā. Ego autē et a-
nima mea i eo letabimur. Benedicite
dño omnes electi ei⁹: et agite dies leti-
cie: ⁊ cōfitemini illi. Jherusalē ciuitas
dei: castigauit te dñs in operibus ma-
nuū tuaq̄. Confitere dño in bonis tuis
et benedic deū seculoq̄: ut reedificet in
te tabernaculū suū: et reuocet ad te o-
mnes captiuos: et gaudeas in omnia
secula seculoq̄. Luce splēdide fulgebis:
et omnes fines terre adorabūt te. Nati-
ones ex longinquo ad te venient: et
munera deferētes adorabūt in te dñm:
et terrā tuā in sanctificationē habebūt.
Nomen tuū magnū invocabūt in te.
Maledicti erūt qui cōtempserint te: et
condemnati erūt omnes qui blasphe-
mauerint te: benedicti q̄ erūt qui edifi-
cauerint te. Tu aūt letaberis i filijs tuis:
quoniā omnes benedicētur: et congre-
gabuntur ad dñm. Beati omnes qui
diligunt te: et qui gaudēt super pace
tua. Anima mea benedic dñm: quo-
niam liberauit jherusalem ciuitatem
suā. Beatus ero: si fuerint reliquie se-
minis mei ad videndā claritatē jherusa-
lem. Porte jherusalē ex saphiro et sma-
ragdo edificabūtur: et ex lapide preci-
oso omnis circuit⁹ murorū eius. Ex
lapide cādido et mundo omnes plate
eius sternentur: et per vicos eius alle-
luia cantabitur. Benedictus dñs qui
exaltauit eam: ut sit regnum eius in
secula seculoq̄ sup eam amē. XIIII

Et consumati sunt sermones to-
bie. Et postq̄ illuminatus est
tobias vixit annis quadraginta duo-
bus: ⁊ vidit filios nepotū suoq̄. Com-
pletis itaq̄ annis nonaginta duobz sepul-
tus est honorifice i ninive. Quinqua-
ginta namq̄ et sex annoq̄ lumen oc-
lorum amisit: sexagenarius vero recep-
it. Reliquū vero vite sue in gaudio
fuit: et cum bono profectu timoris dei
peregit in pace. In hora aūt mortis
sue vocauit ad se tobiam filiū suum ⁊
septē iuuenes filios suos nepotes: di-
xitq̄ eis. Prope erit interitus ninive.
Non enim exibit verbū dñi: et fratres⁹
nostri qui dispersi sunt a terra israhel
reuertent̄ ad eam. Omnis aūt terra
eius deserta replebitur: et domus dei
que i ea incensa est iterū reedificabitur:
ibiq̄ reuertētur omnes timentes deum.
Et relinquent gentes ydola sua: et ve-
nient in jherusalē et inhabitabunt in
ea: et gaudebūt in ea omnes reges ter-
re adorātes regem isrl. Audite ergo
filij mei patrem vestrū. Seruite dño
in veritate: et inquirite ut faciatis que
placita sunt illi. Et filijs vestris man-
date ut faciāt iusticias ⁊ elemosinas:
ut sint memores dei: et benedicant eū
in omni tempore in veritate et i tota

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Ezechiel propheta secundus filij sarei filij azarei filij elchie filij sadanie filij sadoch filij achitob filij achie filij finees filij heli filij amarie filij azarei filij marimoth filij arna filij ozie filij borith filij abisei filij finees filij eleazar filij aaron de tribu leui: qui fuit captiuus in regione medoꝝ in regno assuerechis regis primi. Et factū est verbū dñi ad me dicēs. Vade et nuncia populo meo facinora ipsoꝝ et filijs eoꝝ iniquitates eoꝝ in me ad misericordiā: ut misericordiā filijs filiorum eoꝝ peccata parentū ipsoꝝ in illis recuperēt. Oblitj enī mei sacrificauerūt dijs alienis. Nonne ego eduxi eos de terra egipti: de domo seruitutis? Ipsi aūt irritauerūt me: et cōsilia mea spreuerūt. Tu aūt accinge lumbos tuos: et proice oīa mala super illos: quoniam nō obedierūt legi mee. Populus aūt est indisciplinatus. Usquequo eos sustinebo quibus tāta beneficia contuli? Reges multos propter eos subuerti: pharaonē cū pueris suis et omnē exercitum eius prostrāi. Ciuitates gentes a facie eoꝝ perdidi: et in oriente prouincias duas populos tyri et sydonis dissipaui: et omnes aduersarios eorū interfeci. Tu vero loquere ad eos dicēs. Hec dicit dominus. Nempe ego vos per mare trāsmeauī: et plateas vobis inimico munitas exhibui. Duce vobis dedi moysen et aaron sacerdotem: luce vobis per columnā ignis prestiti: et magna mirabilia feci in vobis. Vos aūt me oblitj estis dicit dñs. Hec dicit dñs omnipotens. Conuertimini vobis in signo fuit: castra vobis ad tutelam dedi et illic murmurastis: et nō triumphastis in nomine meo de peditione inimicorū vestrorū: sed adhuc huc usque murmuratis. Ubi sūt beneficia q̄ pristini vobis? Nōne in deserto cū clamaretis proclamastis ad me dicentes: ut q̄d nos in desertū istud adduxisti moriamur nos? Melius nobis fuerat seruire egiptijs: q̄ mori in deserto hoc. Ego dolui genitores vestros: et dedi vobis manna in escam. Panē angelorū manducastis. Nonne cū sitiretis petrā percussi: et fluxerūt aque in siccitate? Propter estus solijs arbor vos tegi. Quin si vobis terras pingues: chananeos et pherezeos et philistinos a facie vestra proiecī. Quid faciā vobis adhuc dicit dñs? Hec dicit dñs omnipotens. In deserto cū esseris in flumine amorreo sitientes et blasphemātes nomē meum: nō ignē vobis p blasphemijs dedi: sed murices ligni in aquā dulce feci flumē. Quid tibi faciā iacob? Noluisti obedire iude. Trāsferā me ad alias gētes: et dabo eis nomē meū: ut custodiant legitima mea. Quoniam me derliquistis: et ego vos derelinquā. Peremptibus vobis a me misericordiā nō misereboꝝ: quādo inuocabitis me ego non exaudiā vos. Maculastis enī manus vestras sāguine: et pedes vri impigri sunt ad cōmittenda homicidia. Non quasi me derliquistis: sed vosipos dicit dñs. Hec dicit dominus omnipotēs. Nōne ego vos rogauī ut pater filios et ut mater filias et ut nutrix parvulos suos: ut esses michi in populū et ego vobis in deū et vos michi in filios et ego vobis in patrem? Ita vos collegi: ut gallina pullos suos sub alas suas. Modo aūt q̄d faciā vobis? Proiciam vos a facie mea. Oblationē cū michi acceleratis auferā faciē meam

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

dñes qui placuerũt deo-per multas tribulationes transierunt fideles. Illi aũt qui temptationes nõ susceperũt cum amore dñi-et in patientiã suã et improperiũ murmurationis sue ora dñm ꝓtulerũt:exterminati sunt ab exterminatore:et a serpẽtibus perierunt. Et nos ergo nõ ulciscamur nos pro hijs que patimur:sed reputãtes pcãs nostris hec ipa supplicia minora esse: flagella dñi quasi servi ꝙ corripimur ad correptionẽ et nõ ad pditionem nostrã euenisse credamus. Et dixerũt illi ozias et prebiteri. Omnia que locuta es uera sunt:et nõ est in sermonibus tuis ulla reprehensio. Nunc ergo ora ꝓ nobis: quoniam mulier sancta es-et timens deũ. Et dixit illis iudith. Sicut qõd petistis loqui me esse cognoscitis:ita quod facere disposui ꝓpicie si ex deo est-et orate ut firmũ faciat deus consiliũ meũ. Stabitis vos ad portã nocte ista:et ego exeam cũ ancilla mea: et orate ut sicut dixistis in diebꝫ quibꝫ respiciat dñs ꝓpm suũ israel. Vos aũt nolo scrutemini actũ meum:donec uspq dñi renunciem vobis-nil aliud fiat nisi oratio pro me ad dñm deũ nostrũ. Et dixit ad eã ozias princeps iude. Vade in pace:et dñs sit tecũ in ultionẽ inimicorũ nostrorũ. Et reuertentes abierunt.

IX

Quibus abscedentibus-iudith ingressa est oratoriũ suum: et induens se cilicio posuit cinerẽ super caput suũ:et prostrata se dño clamabat ad dñm dicens. Domine deus ptis mei symeon-qui dediste illi gladium in defensionẽ alienigenarũ qui violatores exierũt in coinquinatione sua-et denudauerũt femur virginis in confusionem:et dedisti mulieres illorũ in ꝑdam-et filias illorũ in captiuitatẽ-et omnẽ predã in diuisionem seruis tuis qui zelauerũt zelum tuũ:subueni queso te dñe deus meus michi vidue. Tu enim fecisti priora: et illa post illa cogitasti:et hoc factum est-qõ ipe voluisti. Omnes enim vie tue parate sunt:et tua iudicia in tua ꝓuidentia posuisti. Respice castra assiriorũ nunc-sicut nũc castra egyptiorũ videre dignatus es: quãdo post tergos suos armati currebãt-confidentes in quadrigis et in equitatu suo et in multitudine bellatorum. Sed aspexisti super castra eorum:et tenebre fatigauerũt eos. Tenuit pedes eorum abyssus:et aque operuerũt eos. Sic fiant et isti dñe-qui confidunt in multitudine sua-et in curribꝫ suis-et in equis-et in sagittis suis-et in lanceis gloriãtur:et nescisunt qa tu ipe es deus noster qui cõteris bella ab initio-et dominus nomen est tibi. Extẽde brachiũ tuũ sicut ab initio:et allide virtutem eorum in virtute tua. Cadat virtus eorum in ira tuã dia tua-qui promiserũt se violare sancta tua:et polluere tabernaculum nominis tui:et dicere gladio suo cornu altaris tui. Fac domine: ut gladio proprio eius superbia amputetur. Capiantur laqueo oculorum suorũ in me:et plagis cũ ex labijs caritatis mee. Da michi in animo constantiam ut contemnã illum:et virtutẽ:ut euertam illum. Erit enim hec memoriale nominis tui:cũ manus femine deiecerit eum. Non enim in multitudine est victus tua dñe: neq; in equoꝝ viribus uoluntas tua. Nec superbi ab initio placuerũt tibi: sed humiliũ et mansuetorũ semper tibi placuit deprecatio. Deus celorum-creator aquarũ-et dñs totius creature-exaudi me miseram deprecantẽ:et de tua misericordia ꝑsumentẽ.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

virtute sua. Nunc ergo filij audite me: et nolite manere hic. Sed quacunq; die sepelieritis matrē vestrā · circa me in uno sepulcro: ꝙ to dirigite gressus vestros ut egredi-amini hinc. Video enim: quia iniquitas eius finē dabit ei. Factum est aūt post obitū matris sue · tobias ablcessit ꝙ ninive cū uxore sua & filijs · et filijs filioꝝ filijs: et reuersus est ad socros suos. Inuenitq; eos incolumes in senectute bona: et curā eorum gessit. Et ipe clausit oculos eorū: et omnem hereditatē domus raguelis ipe percepit: vidit; quintā generationē filios filioꝝ suoꝝ. Et cōpletis annis nonaginta et nouem in timore domini: cum gaudio sepelierunt eum. Omnis aūt cognatio eius & omnis generatio eius in bona vita & in sancta conuersatione permansit: ita ut acceptus esset tā deo q̄ hominibus: & cunctis habitantibus terram. Explicit liber tobie

Incipit prologus in librū Judith

Apud hebreos liber iudith inter agyographa legit: cui? auctoritas ad roboranda illa que in contentionem veniunt minus ydonea iudicatur. Chaldeo tamē sermone cōscriptus inter historias cōputat. Sed qa hūc librū synodus nicena · i numero sanctaꝝ scripturaꝝ legit cōputasse · acquieui petitioni vre · immo rogationi: et sepultis occupationibus q̄bus vehementer arcebar · huic uni lucubrationi manū dedi: magis sensū e sensu quā ꝙ verbo verbū transferens. Multoꝝ codicū varietatē vitiosissimā aputaui: sola ea q̄ intelligētia integra i verbis chaldeis inuenire potui · latinis expressi. Arripite iudith viduam castitatis exemplū: et triumphali laude premiis eam

preconijs declarate. Hāc eni nō solū feminis sed & viris imitabilē dedit: q̄ castitatis ei? remunerator virtutē talē tribuit · ut inuictum oīb; hominibus vinceret: insuperabilem superaret.

Explicat prologus Incipit liber Judith

Arphaxat itaq; rex medorū subiugauerat multas gentes imperio suo: et ipe edificauit ciuitatē potentissimam quam appellauit ecbatanis. Ex lapidibus quadratis et sectis fecit muros eius: in altitudine cubitoꝝ septuaginta · et in latitudine cubitoꝝ triginta: turres vero ei? posuit i altitudine cubitorum centū. Per quadrū vero eaꝝ · lat? utriusq; viceno; pedū spacio tendebat: positiq; portas ei? in altitudine turriū. Et gloriabat quasi potēs in potētia regni sui: et i gloria quadrigaꝝ suaꝝ. Anno igit duodecimo regni sui · nabuchodonosor rex assiriorū qui regnabat in ninive ciuitate magna pugnauit contra arphaxat: & obtinuit eum in campo magno qui appellatur ragau · circa euphratem & tigrim · et yadason in campo eriochi regis elimoꝝ. Tunc exaltatū est regnū nabuchodonosor: et cor eius eleuatū est. Et misit ad oēs qui habitabāt in cilicia · et damasco · et libano · & ad gentes que sunt in carmelo et cedar · et inhabitantes galileā in cāpo magno esdrelon: et ad oēs qui erant in samaria · et trans flumen iordanen · usq; ihrlm · et omnem terrā jesse · quousq; perueniat ad montes ethiopie. Ad hos oēs misit nuncios nabuchodonosor · rex assiriorū: qui oēs uno animo ꝛtra dixerūt · & remiserūt eos vacuos: ac sine honore

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

nostrorum. Venit assur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis sue: cuius multitudo obturauit torrentes et equi eorum cooperuerunt valles. Dixit se incensurum fines meos: et iuuenes meos occisurum gladio: infantes meos dare in predam: et virgines in captiuitatem. Dominus autem omnipotens uocauit eum: et tradidit eum in manus femine: et contudit eum. Non enim cecidit potens eorum a iuuenibus: nec filii tyranni pepulerunt eum nec excelsi gigantes imposuerunt se illi: sed iudith filia merari in specie faciei sue dissoluit eum. Exuit enim se uestimenta uiduitatis: et induit se uestimenta letitie in exultatione filiorum israel. Unxit faciem suam unguento: colligauit crines suos mitra ad decipiendum illum. Sandalia eius rapuerunt oculos eius: pulcitudo eius captiuam fecit animam eius: amputauit gugione cernicem eius. Horruerunt persi constantiam eius: et medi audaciam eius. Tunc ululauerunt castra assiriorum quando apparuerunt humiles mei: arescentes in sitim. Filii puellarum compunxerunt eos: et sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prelio a facie domini dei mei. Cantemus domino: canticum nouum cantemus deo nostro. Adonai domine magnus es tu et preclarus in uirtute: et quem superare nemo potest. Tibi seruiat omnis creatura tua: quia dixisti et facta sunt: misisti spiritum tuum et creata sunt: et non est qui resistat uoci tue. Montes a fundamentis mouebuntur cum aquis: petre sicut cera liquescent ante faciem tuam. Qui autem timent te magni erunt apud te per omnia. Ve genti insurgenti super genus meum. Dominus enim omnipotens uindicauit in eis: in die iudicii uisitabit illos. Dabit enim ignem et uermes in carnes eorum: ut uranter et sentiant usque in sempiternum. Et factum est post hec: omnis populus post uictoriam uenit in ihrusalem adorare dominum: et mox ut purificati sunt obtulerunt omnes holocausta et uota et repromissiones suas. Porro iudith uniuersa uasa bellica holofernis que dedit illi populus: et canopeum quod ipsa sustulerat posuit in anathema oblationis. Erat autem populus iocundus coram facien sanctorum: et per tres menses gaudium huius uictorie celebratum est cum iudith. Post dies autem illos unusquisque rediit in suam: et iudith magnificata est in bethulia: et preclarior erat uniuerse terre illi. Erat etiam uirtutis castitatis adiuncta: ita ut non cognosceret uirum omnibus diebus uite sue: ex quo defunctus est manasses uir eius. Erat autem diebus festis precedens cum magna gloria. Mansit autem in domo uiri sui annos centumquinque: et dimisit abram suam liberam: et defuncta est ac sepulta cum uiro suo in bethulia: luxitque illam omnis populus diebus septem. In omni autem spatio uite eius non fuit qui conturbaret israhel: et post mortem eius annis multis. Dies autem uictorie huius festiuitatis ab hebreis in numero sanctorum dierum accipitur: et colitur a iudeis ex illo tempore usque in presentem diem.

Explicit liber iudith scribi ieronimus incipit prologus in libro hester

Librum hester uariis translatoribus constat esse uitiatum: quem ego de archiuis hebreorum reuocans uerbum e uerbo expressius transtuli. Quem libri editio uulgata lacinniosis hinc inde uerborum finibus trahit: addens ea que ex tempore dicta poterant: et audiri: sicuti solitum est scolaribus disciplinis supra

Memento domine testamenti tui: et da verbum in ore meo: et in corde meo consilium corrobora: ut domus tua in sanctificatione tua permaneat: et omnes gentes agnoscant quia tu es deus et non est alius preter te. X

Factum est autem cum cessasset clamare ad dominum: surrexit de loco in quo iacuerat prostrata ad dum. Vocauitq; abram suam: et descendens in domum suam: abstulit a se cilicium: et exuit se vestimentis viduitatis sue. Et lauit corpus suum: et unxit se nardo optima: et discriminauit crinem capitis sui: et imposuit mitram super caput suum: et induit se vestimentis iocunditatis sue. Et induit sandalia pedibus suis: assumpsitq; dextraliola: et lilia: et inaures et anulos: et omnibus ornamentis suis ornauit se. Cui etiam dns contulit splendorem: quoniam omnis ista compositio non ex libidine: sed ex virtute pendebat. Et ideo dns hanc in illam pulchritudinem ampliauit: ut incomparabili decore omnium oculis appareret. Imposuit itaq; abre sue sacopam vini: et vas olei et polentam et lagenas: et panes et caseum: et profecta est. Cumq; venisset ad portas ciuitatis: inuenerunt expectantem oziam: et presbiteros ciuitatis. Qui cum vidissent eam: stupentes miratisunt nimis pulchritudinem eius. Nichil eam interrogantes eam: dimiserunt transire dicentes. Deus patrum nostrorum det tibi gratiam: et omne consilium cui cordis tua virtute corroboret: et glorietur super te ihrusalem: et sit nomen tuum in numero sanctorum et iustorum. Et dixerunt omnes de ciuitate: omnes una voce fiat fiat. Iudith vero orans dnm: transiuit per portas: ipsa et abra eius. Factum est autem cum descenderet montem circa ortum diei: occurrerunt ei exploratores assirior: et tenuerunt eam dicentes. Unde venis: aut quo vadis? Que respondit. Filia sum hebreorum. Ideo ego fugi a facie eorum: quoniam futurum agnoui ut darent vobis in depredationem: pro eo ut contemnentes vos noluerunt uleo tradere semetipsos: ut inuenirent misericordiam in conspectu vestro. Hec de causa cogitaui mecum dicens. Vadam ad faciem principis holofernis ut indicem illi secreta illorum: et ostendam illi quo aditu possit obtinere eos: ita ut non cadat vir unus de exercitu eius. Et cum audissent viri illi verba eius: considerabant faciem eius: et erat in oculis eorum stupor: quoniam pulchritudinem eius mirabantur nimis. Et dixerunt ad eam. Conseruasti animam tuam: eo ut tale reperisti consilium ut descenderes ad dominum nostrum. Hoc autem scias: quoniam cum steteris in conspectu eius bene tibi fiet: et eris gratissima in corde eius. Duxerunt itaq; illam ad tabernaculum holofernis: nunciantes eam. Cumq; intrasset ante faciem eius: statim captus est in suis oculis holofernes. Dixerunq; ad eam satellites eius. Quis contemnat populum hebreorum qui eam decoras mulieres habent: ut non pro his merito pugnare contra eos debeam? Videns itaq; iudith holofernem sedentem in conopeo quod erat ex purpura et auro: et smaragdo et lapidibus preciosis intextum: et cum in faciem eius intendisset: adorauit eum prostratus se super terram: et eleuauerunt eam servi holofernis iubente dno suo. XI

Dixit holofernes dixit ei. Equo animo esto et noli pauere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro qui uoluit seruire nabuchodonosor regi. Populus autem tuus si non despexisset

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

ferueſcere facit q̃ſi ollã profundum maris: ponet quaſi ũ vngenta bulliunt. Poſt eum lucebit ſemita: eſtimabit abyſſum quaſi ſenectutem. Non eſt ſuper terram poteſtas que comparetur ei: qui factus eſt ut nullum timeret. Oñe ſublime videt: ipſe eſt rex ſup vniuerſos filios ſuperbie. xlı

Reſpondens autem iob dño dixit. Scio q̃a oñia potes: et nulla te latet cogitatio. Quis eſt iſte qui celat cõſiliũ abſq; ſcientia? Ideo inſipienter locut⁹ ſum: et que vltra modũ excederent ſapiã meã. Audi et ego loquar: interrogabo te et reſpõde michi. Auditu auris audiui te: nũc aũt oculus meus videt te. Idcirco ipſe me reprehendo: et ago penitentiã in fauilla et cinere. Poſtq; aũt locut⁹ eſt dñs verba hec ad iob: dixit ad eliphaz themanitem. Iratus eſt furor meus in te et in duos amicos tuos: quoniã nõ eſtis locuti coram me rectũ ſicut ſeruus meus iob. Sumite ergo vobis ſeptem thauros et ſeptem arietes: et ite ad ſeruũ meũ iob: et offerte holocauſtum pro vobis. Iob aũt ſeruus meus orabit pro vobis. Faciem eius ſuſcipiã: ut nõ vobis imputem ſtulticia. Neq; enim locuti eſtis ad me recta: ſicut ſeruus meus iob. Abierũt ergo eliphaz themanites et baldach ſuites et ſophar naamathites et fecerũt ſicut locutus fuerat dñs ad eos: et ſuſcepit dñs faciem iob. Dñs q̃q; conuerſus eſt ad penitentiã iob: cũ oraret pro amicis ſuis. Et addidit dominus oñia quecũq; fuerãt iob duplicia. Venerũt aũt ad eũ oñes fratres ſui et vniuerſe ſorores ſue et cũcti qui nouerãt eũ prius: et comederũt cũ eo panẽ in domo ſua. Et mouerũt ſup eũ caput: et cõſolati ſũt eũ ſup oñi malo q̃ intulerat dñs ſup eum: et dederũt ei vnuſquiſq; ouem vnam et inaurem auream vnã. Dñs aũt benedixit nouiſſimis iob magis quã principio eius. Et facta ſũt ei quatuordecim milia ouiũ et ſex milia camelorũ: et mille iuga boũ et mille aſine: et fuerũt ei ſeptem filij et tres filie. Et vocauit nomen vni⁹ die: et nomen ſecũde caſſiam: et nomẽ tertie cornuſtibij. Nõ ſunt aũt inuente mulieres ſpecioſe ſicut filie iob: in vniuerſa terra. Dedit q; eis pater ſuus hereditatẽ inter fratres eas. Vixit aũt iob poſt hec centũ q̃draginta ãnis: et vidit filios ſuos et filios filiorũ ſuorũ vſq; ad quartã generationẽ: et mortuus eſt ſenex et plenus dierũ.

Explicat liber Iob. Incipit prologus beati ieronimi presbiteri in psalterium

Psalterii rome dudũ poſitus emẽdatã: et iuxta ſeptuaginta interpretes: licet aliquãtum magna ex parte correctã. Quod quia rurſum vitiis librariorum et cuſtodiũ ſcriptorũ vitio depranatũ: pluſq; antiquum errorem q̃ nouã emẽdationẽ valere: me rogitis ut velut quodam nouali: ſtillũ iam aruũ exercebam: et obliquis ſulcis renaſcentes ſpinas eradicem: equũ eſſe diceres: ut q̃ crebro pullulat crebrius ſuccidatur. Vnde conſuetudinẽ pſalmone cõmoneo: tam vos quibus forte labor iſte deſudat: quã eos qui exemplaria iſtiuſmodi habere voluerint: ut q̃ diligentius emendauit: cũ cura et diligẽtia tranſcribantur. Noter ſibi vnuſquiſq; uel iacentem lineã: uel radiãtia ſigna: id eſt obeliſcos: uel aſteriſcos: et vbicũq; viderit virgulã precedentem: ab ea vſq; ad duo pũcta que impreſſum: ſciat in ſeptuaginta tranſlatoribus plus haberi: vbi aũt proſpexerit ſtelle ſimilitudinẽ:

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Incipit prologus in libr̃m tobie

Cromatio et heliodoro epiſcopis : ieronim⁹ preſbiter in dño ſalutē. Mirari non deſino tue actionis vre inſtantiā. Exigitis enim ut librū chaldeo ſermone conſcriptū ad latinū ſtilum trahā:librū vnigz tobie: quem hebrei de cathalago diuinaz ſcripturaz ſecantes-hijs q̄ agrographa memorāt manciparūt. Feci ſatis deſiderio vro:nō tamen meo ſtudio. Arguunt enī nos hebreoz ſtudia:et imputant nobis cōtra ſuū canonē latinis auribz ifta trāſferre. Sed melius eſſe iudicās phariſeoz diſplicere iudicio-z epiſcopoz iuſſionibz deſeruire:inſtiti ut poſſem. Et quia vicina eſt chaldeoz lingua ſermoni hebraico:veniſqz linguę peritiſſimū loquacē repentes-vnius diei laborem arripui:et quicquid ille michi hebraicis verbis expreſſit-hoc ego accito notario-ſermonibz latinis expoſui. Orationibz vris meceſſ hui⁹ opis cōpellabor:cū gratū vobis didicero me q̄ iubere eſtis dignari cōpleſſe.

Explicit prologus. Incipit liber tobie

Tobias ex tribu et ciuitate neptalim-q̄ eſt in ſuperioribz galilee ſupra naaſon-poſt viā que ducit ad occidentē-in ſiniſtro habēs ciuitatē ſephet:cū captꝰ eſſet i diebz ſalmanaſar regis aſſiriorum-in captiuitate tamē poſitꝰ viam veritatis nō deſeruit:ita ut oīa que habere poterat quotidie concaptiuis fratribus qui erāt ex tribu ſua et generē impertiret. Cumq; eſſet minor omnibus in tribu neptalim:nichil tamen puerile geſſit in opere. Denicq; cū irent oēs ad vitulos aureos quos ieroboam fecerat rex iſrl hic ſolus fugiebat conſortia omniū:et pergebat ad ieruſalem ad templum dñi-et ibi adorabat dñm deum iſrl:oīa primatiua ſua et decimas ſuas fideliter offerēs-ita ut i tercio anno ꝓſelytis et aduenis miniſtraret oīem decimationē. Hec z hijſ ſimilia ſedm legē dei puerulus obſeruabat. Cum vero factꝰ eſſet vir accepit vxorē ānam de tribu ſua:et genuit ex ea filiū nomē ſuū imponens ei:quē ab infantia timere deum docuit z abſtinere ab omni pcō. Igitur dum per captiuitatē deuenſſet cū vxore ſua et filio in ciuitatē niniuen cū oīi tribu ſua-z cū oēs edерent ex cibis gētiliū: ille cuſtodiuit aiam ſuā:z nunq; contaminatꝰ in eſcis eoz. Et quoniam memor fuit dñi in toto corde ſuo-dedit illi deus gratiā in cōſpectu ſalmanaſar regis:z dedit illi poteſtatē quocūq; vellet ire:habēs libertatē quecūq; facere voluiſſet. Peregebat ergo per oēs qui erant in captiuitate:et monita ſalutis dabat eis. Cū autem venſſet in rages ciuitatem midoz-et ex hijs quibus honoratꝰ fuerat a rege habuiſſet decem talenta argenti:z cum i multa turba generis ſui gabelū egentē videret qui erat ex tribu eius:ſub chirographo dedit illi memoratū pondus argenti. Poſt multū vero tēporis mortuo ſalmanaſar rege-et regnante ſennacherib filius eius p eo-z filios iſrl exoſos haberet in cōſpectu ſuo:tobias pergebat per oēm cognationē ſuā-z conſolabatur eos:diuidebatq; unicuiq; prout poterat de facultatibus ſuis. Eſurientes alebat:nudis veſtimenta p̄bebat:et mortuis atq; occiſis ſepulturā ſolitꝰ exhibebat. Denicq; cum

medoz

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

tuaꝝ que a seculo sunt. Delicta iuuẽtutis mee ⁊ ignorãcias meas: ne memineris. Secundũ misericordiã tuã memento mei tu: propter bonitatem tuã dñe. Dulcis et rectus dñs: ꝓpter hoc legẽ dabit delinquẽtibus in via. Diriget mãsuetos in iudicio: docebit mites vias suas. Uniuerse vie domini misericordia ⁊ veritas: requirentibus testamentũ eius et testimonia eius. Propter nomen tuũ dñe ꝓpiciaberis peccato meo: multum est enim. Quis ẽ homo qui timet dñm: legẽ statuit ei in via quam elegit. Anima eius in bonis demorabit: et semen eius hereditabit terrã. Firmamentũ est dominus timentibꝫ eũ: et testamentũ ipsius ut manifestẽ illis. Oculi mei semper ad dñm: quia ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me ⁊ miserere mei: quia unicus et pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicate sũt: de necessitatibꝫ meis eripe me. Uide humilitatẽ meã et laborẽ meũ: et dimitte uniuersa delicta mea. Respice inimicos meos quoniã multiplicati sunt: et odio iniquo odorunt me. Custodi animã meã et eripe me: nõ erubescam quoniã sperauj in te. Innocentes et recti adhesерũt michi: qꝛ sustinui te. Libera deꝰ isꝛl: ex oĩbꝫ tribulationibus suis. Psalmꝰ dauid

Judica me dñe quoniã ego in innocẽtia mea ingressus sum: et in dño sperans nõ infirmabor. Proba me domine ⁊ tempta me: ure renes meos ⁊ cor meũ. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: et cõplacui in veritate tua. Non sedi cũ cõcilio vanitatis: et cũ iniqua gerentibꝫ nõ introibo. Odiui ecclesiã malignantiũ: et cũ impijs nõ sedebo. Lauabo inter innocentes manus meas: et circũdabo altare tuũ dñe. Ut audiã vocem laudis: et enarrem uniuersa mirabilia tua. Domine dilexi decorem domus tue: et locum habitationis glorie tue. Ne perdas cum impijs deus animã meã: et cũ viris sanguinũ vitã meã. In quorũ manibꝫ iniquitates sũt: dextera eorum repleta est muneribus. Ego aũt in innocentia mea ingressus sum: redime me et miserere mei. Pes meus steterit in directo: in ecclesijs benedicam te domine. In finẽ psalmus dauid priusq̃ liniretur

Dominus illuminatio mea et salus mea: quem timebo? Dominꝰ protector vite mee: a quo trepidabo? Dum appropiãt sup me nocentes: ut edãt carnes meas. Qui tribulant me inimici mei: ipi infirmati sunt et ceciderũt. Si consistãt aduersum me castra: nõ timebit cor meũ. Si exurgat adũsum me prelium: in hoc ego sperabo. Unam petij a dño hanc requiram: ut inhabitẽ in domo dñi omnibus diebus vite mee. Ut videã voluptatem dñi: et visitem templũ eius. Quoniã abscondit me in tabernaculo suo in die malorũ: protexit me in abscondito tabernaculi sui. In petra exaltauit me: ⁊ nunc exaltauit caput meũ super inimicos meos. Circuiui et immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cãtabo et psalmũ dicã dño. Exaudi dñe vocẽ meam qua clamaui ad te: miserere mei et exaudi me. Tibi dixit cor meũ exquisiuit te facies mea: faciẽ tuã dñe requiram. Ne auertas faciem tuã a me: ne declines in ira a seruo tuo. Adiutor meus esto ne derelinquas me: neq

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

despicias me deus salutaris meus.
Quoniã pater meus et mater mea dereliquerũt me: dñs aũt assumpsit me.
Legem pone michi dñe in via tua: et dirige me in semita recta propter inimicos meos. Ne tradideris me in animas tribulantiũ me: quoniam insurrexerũt in me testes iniqui: et mentita est iniquitas sibi. Credo videre bona dñi: i terra viuentiũ. Expecta dñm viriliter age: et cõforter cor tuũ et sustine dñm. Psalmus ipsi dauid
Ad te dñe clamabo deus meus ne sileas a me: ne quãdo tacueas a me: et assimilabor descendẽtibz in lacum. Exaudi dñe vocem orationis mee dũ oro ad te: dũ extollo manus meas ad templũ sanctũ tuum. Ne simul trahas me cũ peccatoribz: et cũ operãtibz iniquitatẽ ne perdas me. Qui loquuntur pacẽ cũ proximo suo: mala aũt in cordibz eorũ. Da illis secũm opera eorũ: et secundũ nequitiã adinuentionũ ipsorũ. Secundũ opera manuũ eorũ tribue illis: redde retributionem eorũ ipsis. Quoniã nõ intellexerunt opera dñi et in opera manuum eius: destrues illos et nõ edificabis eos. Benedictus dñs: quoniã exaudiuit vocem deprecationis mee. Dominus adiutor meus et protector meus: et in ipso speravit cor meũ et adiutus sum. Et refloruit caro mea: et ex voluntate mea cõfitebor ei. Dominus fortitudo plebis sue: et protector saluationum christi sui est. Saluũ fac populum tuũ dñe et benedic hereditati tue: et rege eos et extolle illos usq; in eternũ. Psalmus dauid in cõsummatione tabernaculi
Afferte dño filij dei: afferte dño filios arietũ. Afferte dño gloriam et honorem: afferte dño gloriã nomini eius: adorate dñm in atrio sancto eius. Vox dñi sup aquas: deus maiestatis intonuit: dominus sup aquas multas. Vox dñi in virtute: vox domini in magnificentia. Vox dñi cõfringentis cedros: et cõfringet dñs cedros libani. Et cõminuet eos tãq; vitulũ libani: et dilectus quemadmodũ filios unicornium. Vox dñi intercidẽtis flammam ignis: vox dñi cõmouentis desertũ: et cõmouebit dñs desertũ cades. Vox domini parantis cervos et revelabit condensa: et in templo eius omnes dicent gloriã. Dñs diluuium inhabitare facit: et sedebit dñs rex in eternũ. Dominus virtutẽ populo suo dabit: dñs benedicet populo suo in pace. Psalmus cantici in dedicatione domꝰ dauid
Exaltabo te dñe quoniã suscepisti me: nec delectasti inimicos meos sup me. Domine deus meus clamaui ad te: et sanasti me. Domine eduxisti ab inferno animã meã: saluasti me a descendentibz in lacũ. Psallite dño sancti eius: et confitemini memorie sanctitatis eius. Quoniam ira in indignatione eius: et vita in voluntate eius. Ad vesperũ demorabitur fletus: et ad matutinum letitia. Ego aũt dixi in abundãtia mea: nõ mouebor in eternũ. Domine: in voluntate tua prestitisti decori meo virtutẽ. Auertisti faciem tuã a me: et factus sum conturbatus. Ad te domine clamabo: et ad deũ meum deprecabor. Que utilitas i sanguine meo: dum descendo in corruptionem. Nunquid confitebitur tibi pulvis: aut annunciabit veritatem tuã. Audiuit dñs et misertus est mei: dñs factus est adiutor meus. Conuertisti planctum meũ in gaudiũ michi: cõscidisti saccum meum.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

cum iudicabitur illi. Exspecta dominum et custodi viam eius: et exaltabit te ut hereditate capias terram: cū pierint peccatores videbis. Vidi impium superexaltatum: et elevatum sicut cedros libani. Et transivi et ecce non erat: quesivi eum et nō est inuentus locus eius. Custodi innocentiam et vide equitatem: quoniam sunt reliquie homini pacifico. Iniusti autē disperibunt: simul reliquie impiorū interibūt. Salus aūt iustorū a dño: et protector eorū in tpe tribulationis. Et adiuuabit eos dūs et liberabit eos: et eruet eos a peccatoribus: et saluabit eos qa speraverūt in eo.

Psalmus dauid in rememoratione sabbati

Domine ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua corripias me. Quoniā sagitte tue infixe sunt michi: et cōfirmasti sup me manum tuā. Non est sanitas in carne mea a facie ire tue: nō est pax ossibus meis a facie peccatorū meorū. Quoniā iniquitates mee supgresse sunt caput meū: et sicut onus graue grauate sunt sup me. Putruerunt et corrupte sunt cicatrices mee: a facie insipientie mee. Miser factus sum et curuat⁹ sum usq; in finē: tota die cōtristatus ingrediebar. Quoniā lūbi mei impleti sunt illusionibus: et non est sanitas in carne mea. Afflictus sum et humiliat⁹ sū nimis: rugiebā a gemitu cordis mei. Domine ante te omne desiderium meum: et gemitus meus a te non est absconditus. Cor meū conturbatū est: dereliquit me virtus mea: et lumen oculorū meorum et ipm non est mecum. Amici mei et proximi mei: aduersū me appropinquauerūt et steterūt. Et q iuxta me erāt de longe stetervnt: et vim faciebāt qui querebant animam meam. Et qui inquirebāt mala michi locuti sunt vanitates: et dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus non audiebam: et sicut mutus non aperiens os suū. Et factus sum sicut homo nō audiens: et non habens in ore suo redargutiones. Quoniam in te domine speraui: tu exaudies domine deus meus. Quia dixi ne quando supergaudeant michi inimici mei: et dum cōmouentur pedes mei super me magna locuti sunt. Quoniā ego in flagella paratus: et dolor meus in conspectu meo semp. Quoniā iniquitatē meā annūciabo: et cogitabo pro peccato meo. Inimici aūt mei viuūt et cōfirmati sunt sup me: et multiplicati sūt qui oderūt me inique. Qui retribuūt mala pro bonis detrahebāt michi: quoniā sequebar bonitatem. Ne derelinquas me domine deus meus: ne discesseris a me. Intende in adiutoriū meum: domine deus salutis mee.

In finem pro ydithum cāticū dauid

Dixi custodiā vias meas: ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiā: cū consisteret peccator aduersum me. Obmutui et humiliat⁹ sū et silui a bonis: et dolor meus renouat⁹ est. Concaluit cor meū intra me: et in meditatione mea exardescet ignis. Locut⁹ sum in lingua mea: notū fac michi domine finē meū Et numerum dierū meorum qui est: ut sciā quid desit michi. Ecce mensurabiles posuisti dies meos: et substātia mea tanq; nichilū ante te. Verūtamē vniuersa vanitas: omnis homo viuēs. Verūtamē in ymagine pertransit

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

de hebreis voluminibz additū nouerit eque usq; ad duo pūcta-iuxta theodotionis dumtaxat editionē: qui simplicitate suonis a septuaginta interpretibus nō discordat. Hec ego et vobis et studioso cuiq; facile me scienti nō ambigo multos fore-qui uel inuidia uel superciliio malint contemnere et uidere preclara quam discere: et de turbulento magis riuo quam de purissimo fōte potare. Explicit prologꝰ

Incipit liber ymnorū ul' salmorū

Beatus vir qui nō abiit in cōsilio impiorū: et in via peccatorum nō stetit: et in cathedra pestilētie nō sedit. Sed in lege domini voluntas eius: et in lege eius meditabit die ac nocte. Et erit tamq; lignū quod plātatum est secus decursus aquarū: qđ fructū suū dabit in tpe suo. Et folium eius nō defluet: et omnia quecūq; faciet prosperabūtur. Non sic impij nō sic: sed tamq; puluis quē proicit uētus a facie terre. Ideo nō resurgūt impij i iudicio: neq; peccatores in cōsilio iustorū. Quoniam nouit dominus viā iustoꝝ: et iter impiorum peribit. Psalmus dauid

Quare fremuerūt gētes: et ppli meditati sunt inania? Astiterūt reges terre et principes cōuenerunt in unū: aduersus dñm et aduersus xpm eius. Dirumpamus uincla eoꝝ: et proiciamus a nobis iugū ipoꝝ. Qui habitat i celis irridebit eos: et dñs subsānabit eos. Tunc loquet ad eos in ira sua: et in furore suo cōturbabit eos. Ego autem cōstitutus sum rex ab eo super syon montem sanctū eius: predicās preceptū eius. Dominus dixit ad me filius meus es tu: ego hodie genui te. Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuā: et possessionē tuā fines terre. Reges eos i uirga ferrea: et tanq; uas figuli cōfringes eos. Et nūc reges intelligite: erudimini q̄ iudicatis terrā. Seruite dño i timore: et exultate ei cū tremore. Apprehendite disciplinam: ne quādo irascatur dominus et pereatis de via iusta. Cum exarserit in breui ira eius: beati omnes qui confidunt in eo. Psalmus dauid cū fugeret a facie absolon filij sui:

Domine qđ multiplicati sunt qui tribulāt me? multi insurgūt aduersum me. Multi dicūt anime mee: nō est salus ipsi in deo eius. Tu aūt dñe susceptor meus es: gloria mea et exaltās caput meū. Voce mea ad dominū clamaui: et exaudiuit me de mōte sācto suo. Ego dormiui et soporatus sum: et exurrexi quia dñs suscepit me. Non timebo milia populi circūdantis me: exurge dñe saluū me fac deus meus. Quoniam tu percussisti oēs adūsantes michi sine causa: dentes peccatorū cōtriuisti. Domini est salus: et super populū tuum benedictio tua. In finem in carminibus. psalmus dauid

Cum inuocarem exaudiuit me deus iusticie mee: i tribulatione dilatasti michi. Miserere mei: et exaudi orationē meā. Filij hominū usq; quo graui corde: ut quid diligitis uanitatem et queritis mendacium? Et scitote quoniā mirificauit dñs sanctum suū: dñs exaudiet me cū clamauero ad eū. Iracemini et nolite peccare: que dicitis in cordibus uestris in cubilibus uestris compungimini. Sacrificate sacrificiū iusticie et sperate in domino: multi dicunt qs ostendit nobis bona.

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

tota die impugnans tribulauit me. Conculcauerunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes aduersum me. Ab altitudine dies timebo: ego uero in te sperabo. In deo laudabo sermones meos: in deo speraui non timebo quid faciat michi caro. Tota die uerba mea execrabantur: aduersum me omnes cogitationes eorum in malum. Inhabitabunt et abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt. Sicut sustinuerunt animam meam pro nichilo saluos facies illos: in ira populos confringes. Deus uitam meam annunciaui tibi: posuisti lacrimas meas in conspectu tuo. Sicut et in promissione tua: tunc conuertentur inimici mei retrorsum. In quacunq; die inuocauero te: ecce cognoui quoniam deus meus es. In deo laudabo uerbum: in domino laudabo sermonem: in deo speraui non timebo quid faciat michi homo. In me sunt deus uota tua: que reddam laudationes tibi. Quoniam eripuisti animā meam de morte: et pedes meos de lapsu: ut placeā coram deo in lumine uiuentium. In finem ne disperdas dauid in tituli miscripcionē cū fugeret a facie saul regis ibi in spelunca

Miserere mei deus miserere mei: quoniam in te confidit anima mea. Et in umbra alarum tuarū sperabo: donec transeat iniquitas. Clamabo ad deum altissimum: deum qui benefecit michi. Misit de celo et liberauit me: dedit in opprobrium conculcantes me. Misit deus misericordiam suam et ueritatem suam: et eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormiui conturbatus. Filij hominum dentes eorū arma et sagitte: et lingua eorum gladius acutus. Exaltare super celos deus: et in omni terra gloria tua. Laqueum parauerūt pedibus meis: et incurbauerūt animam meam. Fodderunt ante faciem meam foueam: et inciderūt in eam. Paratum cor meum deus paratum cor meum: cantabo et psalmum dicam. Exurge gloria mea exurge psalterium et cythara: exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis domine: et psalmum dicam tibi in gentibus. Quoniam magnificata est usq; ad celos misericordia tua: et usq; ad nubes ueritas tua. Exaltare super celos deus: et super omnem terrā gloria tua In finem ne disperdas dauid in tituli miscripcionē

Si uere utiq; iusticiam loquimini: recte iudicate filij hominum. Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniusticias manus uestre conciliamini. Alienati sunt peccatores a uulua: erauerunt ab utero: locuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surde et obturantis aures suas. Que non exaudiet uocem incantantium: et ueneficii incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet dominus. Ad nichilum deuenient tanq; aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmentur. Sicut cera que fluit auferent: supercecidit ignis et non uiderunt solem. Priusq; intelligerent spine uestre rammum: sicut uiuentes sicut in ira absorbet eos. Letabitur iustus cum uiderit uindictā: manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et dicet homo si utiq; est fructus iusto: utiq; est deus iudicans

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

themate recogitare · quibs verbis vñ
ponit qui miuriam pallus est · vel ille
qui iniuriã fecit. Vos aũt o paula et
eustochium quoniam ⁊ bibliotheras
hebreoꝝ studuistis intrare · et interpre-
tum certamina comprobastis · tenen-
tes hester hebraicũ librum per singla
verba nostram translationẽ aspicite:
ut possitis agnoscere me nichil etiam
augmentasse addendo: sed fideli testi-
monio simpliciter sicud in hebreo ha-
betur · historiã hebraicam latine lin-
gue tradidisse. Nec affectam⁹ laudes
hominũ nec vituperationes expauesci-
mus: deo vni placere curantes minas
hominũ penitus nõ timem⁹: quoniã
deus dissipat ossa eoꝝ qui hominibs
placere desiderãt: et sẽm apostolum
qui eiusmodi sunt serui xpisti esse non
possunt. Rursum in libro hester alpha-
betum ex minio usq; ad thetha litteram
fecim⁹ diuersis i locis: volẽtes facilior
septuagĩta interpretũ ordinẽ pr̃ hec in
sinuare studioso lectori. Nos enim
nostra morẽ hebraicũ ordinem ꝓsequi
etiã in septuagĩta editione maluim⁹.

Explicat ꝓlogus Incipit liber hester. I

In diebs assueri qui regnauit ab india
usq; ethiopiã sup centũ viginti septem
prouincias: quando sedit in solio re-
gni sui · susa ciuitas regni eius exordi-
um fuit. Tercio igitur anno imperij sui
fecerat grande conuiuiũ cunctis prin-
cipibus · et pueris suis fortissimis per-
sarum ⁊ medoꝝ inclitis et ꝓfectis pro-
uinciarum coram se: ut ostenderet di-
vicias glorie regni sui ac magnitudi-
nem · atq; iactantiã ꝓtentie sue multo
tempore: centũ videlicet et octoginta
diebs. Cũq; implerent dies conuiuij
inuitauit omnẽ ꝑplm qui inuent⁹ est
in susis a maximo usq; ad minimũ:
et iussit septem diebus conuiuiũ prepa-
rari in vestibulo horti et nemoris · qđ
regio cultu et manu constitum erat. Et
pendebãt ex oĩi parte tentoria aurei co-
loris et carbasini ac iacinctini · sustẽta-
cula funibus byssinis atq; purpureis:
qui eburneis circulis inserti erãt et co-
lumnis marmoreis fulciebantur. Le-
cti qđ aurei et argentei · sup pauimen-
tum smaragdino ⁊ pario stratũ lapi-
de dispositi erant · qđ mira varietate
pictura decorabat. Bibebant aũt qui
inuitati erant · aureis poculis: et alijs
atq; alijs vasis vbi inferebantur. Vi-
num quoq; ut magnificentia regia di-
gnum erat habundans et ꝓpinũ po-
nebatur: nec erat qui nolentes cogeret
ad bibendũ: sed sic rex statuerat prepo-
nens mensis singulos de principibs
suis: ut sumeret vnusquisq; qđ vellet.
Vasthi qđ regina fecit conuiuiũ femi-
narum in palatio vbi rex assuer⁹ ma-
nere cõsueuerat. Itaq; die septimo cũ
rex esset hilarior et posset nimiã pota-
nem incaluisset mero · ꝓcepit maumã
et bazatha et arbona et bagatha et
abgatha et zarath et carchas septem
eunuchis qui i cõspectu eius ministra-
bant · ut introduceret vasthi reginã
coram rege · posito sup caput eius diade-
mate: ut ostenderet cũctis ꝑplis et prin-
cipibus eius pulcritudinem. Erat enim
pulcra valde. Que venire et ad regis
imperiũ quod per eunuchos mandave-
rat venire contempsit. Vnde iratus
rex et nimio furore succensus · interoga-
uit sapientes qui ex more regio semp
er ad hereba erant illoꝝ faciebat cũcta con-
silio · scientiã legis ac iura maiorum:
erant aũt primi et ꝓximi charsena et
sethar et admatha et tharsis ⁊ mares
et marsana et mamucha septem duces

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

Benedictus dñs deꝰ meꝰ q̄ doc
cet manꝰ meas ad preliū: et
digitos meos ad bellū. Mi
sericordia mea ⁊ refugiū meū: suscepto meꝰ
us et liberator meꝰ. Protector meꝰ ⁊ i
ipo speraui: qui subdit ꝓpl̄m meū sub
me. Domine quid ē homo quia in
notuisti ei: aut filius hominis quia
reputas eū? Homo vanitati simil
factus est: dies ei⁹ sicut umbra pre
reunt. Domine inclina celos tuos
et descende: tange mōtes ⁊ fumigabūt.
Fulgura coruscationē ⁊ dissipabis
eos: emitte sagittas tuas ⁊ conturbabis
eos. Emitte manū tuā de alto: eripe
me et libera me de aquis multis: ⁊ de
manu filiorū alienoꝝ. Quorū os lo
cutum ē vanitatē: ⁊ dextera eoꝝ dextera
iniquitatis. Deus canticū nouū
cantabo tibi: in psalterio decacordo
psallam tibi. Qui das salutē regi
bus: qui redemisti dauid seruū tuū:
de gladio maligno eripe me. Et erue
me de manu filioꝝ alienoꝝ quoꝝ os
locutū ē vanitatē: ⁊ dextera eoꝝ dextera
iniquitatis. Quorū filij sicut nouel
le plantationes: i iuuentute sua. Fili
eorū compositi: circumornate ut si
militudo templi. Promptuaria eoꝝ
plena: eructātia ex hoc in illud. Oues
eorū fetose abundātes in egressibꝫ su
is: boues eoꝝ crasse. Non est ruina
maceriē: neq; transitus neq; clamor in
plateis eoꝝ. Beatum dixerūt populū
cui hec sunt: beatus populus cuius
dominꝰ deus eius. Laudatio ipi dauid
Exaltabo te deus meꝰ rex: et be
nedicam nomini tuo in seculū ⁊
in seculū seculi. Per singulos dies be
nedicam tibi: ⁊ laudabo nomen tuū i
sectm ⁊ i seculū seculi. Magnus dñs
et laudabilis nimis: ⁊ magnitudinis
eius nō est finis. Generatio et gene
ratio laudabit opera tua: ⁊ potentiā
tuam pronūciabūt. Magnificentiā
glorie sanctitatis tue loquent̄: et mi
rabilia tua narrabūt. Et virtutem
terribiliū tuorū dicent: et magnitudi
nem tuam narrabunt. Memoriam
abūdantie suauitatis tue eructabūt:
et iustitia tua exultabūt. Miserator et
misericors dñs: patiens et multū mi
sericors. Suauis dñs oībus: ⁊ mi
serationes eius sup oīa opera eius.
Confiteant̄ tibi dne oīa opera tua:
et sancti tui benedicāt tibi. Gloriam
regni tui dicent: ⁊ potentiā tuā loquen
tur. Vt notam faciāt filijs hominū
potentiā tuā: et gl̄am magnificentie
regni tui. Regnū tuū regnū omniū
seculoꝝ: ⁊ dñatio tua in oī generā
tione et generatione. Fidelis dñs in
oībus verbis suis: ⁊ sanct⁹ in oībus
operibus suis. Allevat dñs omnes
q̄ corruūt: ⁊ erigit oēs elisos. Oculi
omniū in te sperant dne: ⁊ tu das e
scam illoꝝ i tempore opportuno. Aperis
tu manū tuā: ⁊ imples oīe aial
benedictione. Justus dñs i oībus
vijs suis: et sanctus i oībus operi
bus suis. Prope ē dñs oībus in
uocātibus eū: oībus invocātibus
eū in veritate. Voluntatem timentiū
se faciet: ⁊ deprecationē eoꝝ exaudiet:
et saluos faciet eos. Custodit dñs
oēs diligentes se: ⁊ oēs pec
catores disperdet. Laudationē dñi
loquetur os meum: et benedicat o
mnis caro nomini sancto eius in se
culum et in seculum seculi. Alleluia
Laude anima mea dñm: laude
bo dñm i vita mea: psallam
deo meo q̄diu fuero. Nolite cōfidere
in principibus: in filijs hominū in

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

homo: sed et frustra cōturbat. Ō thesaurizat: et ignorat cui cōgregabit ea. Et nunc que est expectatio mea nonne dominus: et substantia mea apud te est. Ab oīnibz iniquitatibz meis eripe me: opprobriū insipienti dedisti me. Obmutui et nō aperui os meū: quoniā tu fecisti. Amoue a me plagas tuas. A fortitudine manus tue ego defeci in increpationibus: propter iniquitates corripuisti hominem. Et tabescere fecisti sicut aranea animam eius: verūtamen vane cōturbatur omnis homo. Exaudi orationē meā dñe et deprecationē meā: auribz percipe lacrimas meas. Ne sileas quoniā aduena ego sum apud te: et peregrinus sicut oēs patres mei. Remitte me ut refrigerer prius q̄ abeā: et amplius non ero. In finē psalmus dauid

Expectās expectaui dñm: et intendit mihi. Et exaudiuit preces meas: et eduxit me de lacu miserie et de luto fecis. Et statuit supra petrā pedes meos: et direxit gressus meos. Et immisit in os meū canticū nouū: carmen deo nro. Videbūt multi et timebūt: et sperabūt in dño. Beatus vir cuius est nomē dñi spes eius: et nō respexit in vanitates et insanias falsas. Multa fecisti tu dñe deus meus mirabilia tua: et cogitationibz tuis non est qui similis sit tibi. Annūciaui et loquutus sum: multiplicati sūt sup numerum. Sacrificiū et oblationē noluisti: aures aūt perfecisti mihi. Holocaustū et pro peccato nō postulasti: tūc dixi ecce venio. In capite libri scriptū est de me ut facerem voluntatē tuā: deus meus volui et legē tuā in medio cordis mei. Annūciaui iusticiā tuā in ecclia magna: ecce labia mea nō prohibebo dñe tu scisti. Iusticiā tuā nō abscondi in corde meo: veritatē tuā et salutare tuū dixi. Non abscondi misericordiā tuā et veritatē tuā: a cōsilio multo. Tu aūt dñe ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua et veritas tua semp suscepērūt me. Quoniam circūdederūt me mala quorū non est numerus: cōprehenderūt me iniquitates mee: et nō potui ut viderem. Multiplicate sunt sup capillos capitis mei: et cor meū dereliquit me. Complaceat tibi dñe ut eruas me: dñe ad adiuuandū me respice. Confundantur et reuerentur simul: q̄ querunt animā meam ut auferant eam. Auertātur retrorsum et reuerentur: qui volūt mihi mala. Ferant cōfestim cōfusionē suā: qui dicunt mihi euge euge. Exultent et letentur super te omnes querentes te: et dicāt semp magnificetur dñs qui diligunt salutare tuū. Ego aūt mendicus sum et pauper: dñs sollicitus est mei. Adiutor meus et protector meus tu es: deus meus ne tardaueris. In finē psalmus dauid intellecta filius chorē

Beatus qui intelligit sup egenum et pauperē: in die mala liberabit eū dñs. Dominus conseruet eū et viuificet eū: et beatū faciat eū in terra: et nō tradat eū in animam inimicorū eius. Dominus opē ferat illi sup lectū doloris eius: uniuersum stratū eius versasti in infirmitate eius. Ego dixi dñe miserere mei: sana animā meā quia peccaui tibi. Inimici mei dixerūt mala mihi: quādo morietur et peribit nomē eius? Et si ingrediebat ut videret vana loquebatur cor eius: congregauit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras: et loquebat in idipsum.

dederunt in thesauros domus domini
per manū iehiel gersonitis. Letatusq;
est populus cū vota sponte promitte-
rent: quia corde toto offerebant ea do-
mino. Sed et dauid rex letatus ē gau-
dio magno: et benedixit domino co-
ram vniuersa multitudine et ait. Be-
nedictus es domine deus israhel patris
nostri: ab eterno in eternum. Tua est
domine magnificentia et potentia et
gloria atq; victoria: et tibi laus. Cun-
cta enim que in celo sunt et ī terra tua
sunt. Tuum domine regnum: et tu es
super omnes principes. Tue diuitie: et
tua est gloria: tu dominaris omniū.
In manu tua virtus et potentia: ī ma-
nu tua magnitudo ⁊ imperium omni-
um. Nunc igitur deus noster confite-
mur tibi: et laudamus nomen tuum
inclitum. Quis ego et quis populus
meus: ut possimus hec tibi vniuersa
promittere? Tua sunt omnia: et que
de manu tua accepimus dedimus ti-
bi. Peregrini enim sumus coram te ⁊
aduene: sicut omnes patres nostri. Di-
es nostri quasi umbra super terram: ⁊
nulla est mora. Domine deus noster
omnis hec copia quā parauimus ut ē-
dificaretur domꝰ nomini sancto tuo
de manu tua est: et tua sunt omnia.
Scio deus meus quod probes corda
et simplicitatem diligas: unde et ego
in simplicitate cordis mei letus obtu-
li vniuersa hec: ⁊ populum tuum q̄ hic
repertus est vidi cum ingenti gaudio
tibi offerre donaria. Dñe deus abrahā
et ysaac et israhel patrū nostrorum custo-
di in eternum hanc voluntatē cordis
eor: ⁊ semp ī veneratione tui mens ista
permaneat. Salomon q; filio meo da
cor perfectum · ut custodiat mandata tua
et testimonia tua et ceremonias tuas
et faciat vniuersa: et edificet eam tuis
impensas paraui. Precepit aūt dauid
vniūse ecclesie. Benedicite dño deo nro.
Et benedixit omnis ecclesia dño deo pa-
trum suorū: ⁊ inclinauerūt se ⁊ adora-
uerunt deū: ⁊ deinde regem. Immolaue-
runtq; victimas dño: ⁊ obtulerunt o-
locausta die sequēti thauros mille a-
rietes mille agnos mille cū libamini-
bꝫ suis · ⁊ vniuerso ritu abundantissime
in omnē israhel. Et comederūt et bibe-
runt coram domino in die illo cum
grandi letitia: et unxerunt secūdo salo-
monem filium dauid. Unxerūt autem
eum domino in principē: ⁊ sadoch in
pontificem. Sedit q; salomon super so-
lium domini in regem pro dauid pa-
tre suo et cunctis placuit: ⁊ parūt illi
omnis israhel. Sed ⁊ vniuersi princi-
pes ⁊ potentes ⁊ cūcti filij regis dauid
dederunt manum: ⁊ subiecti fuerūt sa-
lomoni regi. Magnificauit ergo do-
minus salomonem super omnē israhel:
⁊ dedit illi gloriam regni qualem
nullus habuit ante eum rex israhel.
Igitur dauid filius ysai regnauit sup
vniuersum israhel: ⁊ dies quibus re-
gnauit super israhel fuerunt quadra-
ginta anni. In hebron regnauit septē
annis ⁊ in hierusalem annis triginta-
tribus: et mortuus est in senectute bo-
na plenus dierū · ⁊ diuitijs ⁊ gloria:
et regnauit salomon filius eius pro
eo. Gesta autem regis priora ⁊ nouis-
sima scripta sunt in libro samuhel vi-
dentis et ī libro nathan prophete atq;
in volumine gad videntis: uniuersiq;
regni eius et fortitudinis et temporū
que transierūt sub eo siue in isrl siue
in cūctis regnis terarū.

Explicit liber primus paralipo
menon Incipit secundus Ca-

eos i terra. In finem ne disperdas da
uid in tituli misctpoē quādo misit sa
ul et custodiuit domū eius ut interfice eū

Eripe me de inimicis meis deus meus: et ab insurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatem: et de viris sanguinum salua me. Quia ecce ceperunt animā meam: irruerunt in me fortes. Neq; iniquitas mea neq; peccatum meum domine: sine iniquitate cucurri et direxi. Et surge in occursum meum et vide: et tu domine deus virtutum deus israhel. Intende ad visitandas omnes gentes: non misereris omnibus qui operantur iniquitatem. Convertentur ad vesperam et famem patientur ut canes: et circuibunt ciuitatem. Ecce loquentur in ore suo: et gladius in labijs eorum: quoniam quis audiuit? Et tu domine deridebis eos: ad nichilum deduces omnes gentes. Fortitudinē meam ad te custodiam: quia deus susceptor meus: deus meus misericordia eius preueniet me. Deus ostendit michi super inimicos meos: ne occidas eos nequando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua: et depone eos protector meus domine. Delictum oris eorum: sermonem labiorum ipsorum: et comprehendantur in superbia sua. Et de execratione et mendacio annunciabuntur in consummatione: in ira consummationis et non erunt. Et scient quia deus dominabitur iacob: et finium terre. Convertentur ad vesperam et famem patientur ut canes: et circuibūt ciuitatem. Ipsi dispergentur ad manducandum: si vero non fuerint saturati et murmurabūt. Ego autem cantabo fortitudinem tuam: et exaltabo mane misericordiam tuam. Quia factus es susceptor meus: et refugium meum in die tribulationis mee. Adiutor meus tibi psallā: quia deus susceptor meus es: deus meus misericordia mea. In finem pro lilijs qui commutabunt. Ipsi dauid in doctrinam cum succenderit mesopotamiam syrie et soba et conuertit ioab et percussit edom in valle salinarū duodecim milia

Deus repulisti nos et destruxisti nos: iratus es et misereris nobis. Conmouisti terram et conturbasti eam: sana contritiones eius quia cōmota est. Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem: ut fugiant a facie arcus. Et liberentur dilecti tui: saluum fac dextera tua et exaudi me. Deus locutus est in sancto suo: letabor et partibor sichimam: et conuallem tabernaculorum metibor. Meus est galaad et meus est manasses: et ephraim fortitudo capitis mei. Iuda rex meus: moab olla spei mee. In ydumeam extendam calciamentū meum: michi alienigene subditi sunt. Quis deducet me in ciuitatem munitam: quis deducet me usq; in ydumeam? Nonne tu deus qui repulisti nos? et non egredieris deus in virtutibus nostris. Da nobis auxilium de tribulatione: et vana salus hominis. In deo faciemus virtutem: et ipse ad nichilū deducet tribulantes nos. In finem in ymnis psalmus dauid

Exaudi deus deprecationem meam: intende orationi mee. A finibus terre ad te clamaui dū anxiaret

The Gutenberg Bible [The King's Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

suo: ⁊ exaltabit manuteos ī salutem.
Exultabūt sancti in gloria: letabuntur ī cubilibꝫ suis. Exultationes dī in gutture eoꝝ: et gladij anceps in manibus eoꝝ. Ad faciendā vindictā in nationibꝫ: increpationes ī populis. Ad alligandos reges eorū ī compedibꝫ: ⁊ nobiles eoꝝ ī manicis ferreis. Ut faciāt in eis iudiciū descriptū: gla hec ē oībꝫ sācīs eius. Alleluia. Alla
Laudate dīm ī sanctis ei⁹: laudate eū in firmamēto virtutis eius. Laudate eū in virtutibꝫ eius: laudate eū secīm multitudinē magnitudinis eius. Laudate eū in sono tube: laudate eū in psalterio ⁊ cithara. Laudate eū in tympano ⁊ choro: laudate eū in cordis et organo. Laudate eū in cymbalis benesonātibꝫ: laudate eū ī cymbalis iubilationis: oīs spīr⁹ laudet dīm. Alla. Explicit psalteriū

The Gutenberg Bible [The Grenville Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000

The Gutenberg Bible [The Grenville Library, British Library] digitized by the HUMI Project, Keio University, March 2000